

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 37.0 (043.2)

Diana ANTOCI

**TEORIA ȘI METODOLOGIA
FORMĂRII ORIENTĂRILOR VALORICE
LA ADOLESCENȚI ȘI TINERI**

531.01. Teoria generală a educației

REZUMATUL

tezei de doctor habilitat în științe ale educației

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Psihopedagogie și Educația Preșcolară a Universității de Stat din Tiraspol.

Componența Comisiei de susținere publică a tezei
(aprobată prin decizia Senatului UST, proces-verbal nr.4 din 16.11.2021):

Maia BOROZAN, președinte, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău

Viorica GORAȘ-POSTICĂ, secretar științific, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Victoria COJOCARU, membru, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău

Laurențiu ȘOITU, recenzent oficial, doctor în științe ale educației, profesor universitar emerit, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

Nicolae SILISTRARU, recenzent oficial, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău

Mihail ȘLEAHTIȚCHI, recenzent oficial, doctor habilitat în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică, Chișinău

Ion GAGIM, recenzent oficial, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Susținerea va avea loc la 24 martie 2022, ora 12:00 în ședința Comisiei de susținere publică a tezei de doctor habilitat din cadrul Universității de Stat din Tiraspol, adresa: Chișinău, str. Gh. Iablocikin, nr. 5, bl. 1, Sala Senatului.

Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității de Stat din Tiraspol și la pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expeditat la 21 februarie 2022.

Secretar științific al Comisiei
de susținere publică a tezei

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
dr. hab. în pedagogie, prof. univ.

Autor

Diana ANTOCI,
dr., conf. univ.

CUPRINS:

Reperle conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	13
Concluzii generale și recomandări.....	33
Bibliografie.....	38
Lista publicațiilor autoarei la tema tezei.....	43
Adnotare.....	48
Annotation.....	49

LISTA ABREVIERILOR

În limba română:

CEOV – Chestionarul de Evaluare a Orientărilor Valorice

DPEAPFOV – Demersul Pedagogic al Educației Axiologice din Perspectiva Formării Orientărilor Valorice

EA – Educația Axiologică

IPLT – Instituția Publică Liceul Teoretic

MCEA – Modelul Conceptual al Educației Axiologice

MTOV – Modelul Teoretic al Orientărilor Valorice

OV – Orientări Valorice

PEP – Psihopedagogie și Educație Preșcolară

RM – Republica Moldova

TIOV – Teoria Integralizării Orientărilor Valorice

p.c. – puncte convenționale

În limba engleză:

VO – Value Orientations

AE – Axiological Education

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei cercetate rezultă din impactul crizei globale a educației și a crizei valorilor, care au determinat interesul comunității științifice pentru reconsiderarea educației axiologice. Atingerea idealului educațional în spiritul culturii naționale este o problemă majoră a societății contemporane în preocupările de asigurare a condițiilor necesare pentru afirmarea prin valori democratice ale generațiilor în devenire. Documentele de politici ale educației, relevante pentru dezvoltarea sistemului educațional pe plan internațional și național: Codul Educației al Republicii Moldova [76], Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova, Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2030”, Cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică, publicat de Consiliul Europei [75], Agenda de Dezvoltare Globală 2030, determină abordări științifice pertinente ale educației axiologice din perspectiva paradigmelor educației contemporane, orientate spre corelarea armonioasă a tradiționalismului cu postmodernismul, astfel încât să asigure *„formarea personalității cu spirit de inițiativă, libere și independente, deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”*; *„stimularea atitudinilor importante și a orientărilor de valoare la adolescenți și tineri pentru contribuirea la afirmarea identității personale prin demnitate națională”*; *„promovarea valorilor general-umane și a aspirațiilor de integrare europeană”* [76]; *„valorificarea potențialului individual” și „dezvoltarea capitalului uman”*; *„centrarea pe nevoile cetățenilor” și „sporirea calității vieții”*, deziderate ce presupun *„punerea în valoare a omului”* [77, p.17].

Tendențele de interpretare a semnificației științifice a educației axiologice, orientate spre evoluția progresivă a sistemului de valori al personalității, explică *necesitatea cercetării și fundamentării teoretico-metodologice a procesului de formare a orientărilor valorice, în special, la vârsta adolescenței și tinereții*. În această ordine de idei, se conturează actualitatea pedagogiei culturii emoționale ca știință pedagogică cu obiectul de studiu – educația emoționalității umane prin valori conforme idealului educațional. *„Ca model axiomatic, pedagogia culturii emoționale se afirmă prin funcția de educație emoțională care presupune formarea unor atitudini pentru constituirea sistemului individual de valori ale personalității”* [14]. Din această perspectivă, sunt relevante tendințele actuale ale educației axiologice, evidențiate de B. Tomar: *„reconsiderarea permanentă a referențialului*

axiologic al familiei și sporirea atenției acordate copiilor; permanentizarea educației axiologice la nivelul sistemului de învățământ; promovarea valorilor general-umane; formarea continuă a cadrelor didactice pentru educația axiologică; renovarea curriculumului pentru realizarea obiectivelor prin metodologii inovatoare de educație axiologică; mentenanța standardelor culturale și morale; excluderea influenței distructive a antimodelor din mass-media și promovarea valorilor autentice necesare socializării adolescenților și tinerilor [59].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare. În ultimele decenii, *problematica complexă a formării orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor* rămâne în atenția cercetătorilor în context național și pe plan global. Interesul în ascensiune pentru studiul axiologiei educației se explică prin incertitudinile teoretice și metodologice privind educația axiologică. Contribuții importante și valoroase în domeniul filosofiei, pedagogiei, psihologiei, sociologiei au fost aduse în vederea interpretării conceptelor de *valoare*, *orientări valorice*, *axiologie*, *educație axiologică*, pentru cercetarea raportului valorilor cu alte elemente din sfera personalității, a caracteristicilor valorilor și a esenței noilor educații, interpretate din perspectivă axiologică.

În plan internațional, literatura filosofică, pedagogică, psihologică și sociologică prezintă cercetări interdisciplinare unde conceptul de *valoare* este abordat de către Aristotel [63], I. Kant [apud 4], G.W. Hegel [65], J.W. Goethe [66], M. Weber [61], Ș. Lupașcu [29] din perspectiva corelației valorilor cu realitatea ca și produse funcționale ale raționalității convingerilor morale; F. W. Nietzsche [31] a criticat valorile fundamentale ale societății ultra-raționalizate; R. Benedict [49] a studiat pattern-urile culturale și a stabilit că valorile, atitudinile și comportamentele sunt cele mai importante caracteristici ale ființei umane cu forme proprii de manifestare; W. Windelband [apud 4], studiază problemele valorii în dependență de problemele eticii; Cl. Kluckhohn [54], I. Kant [apud 34] au examinat valoarea prin prisma metafizicii, antropologiei, a logicii, cunoașterii și a conștiinței, studiate de E. Spranger [apud 4; 39]; savanții J. Dewey [21; 68], W. James [apud 47], M. Horkheimer [52], H. Rickert [apud 6], D. Adorno [62], autori care au abordat conflictul ce apare în sistemul de valori al unei societăți în raport cu experiența axiologică; T. Vianu [47] a menționat că valoarea trebuie interpretată ca obiect al dorinței, ce corespunde așteptărilor individului; C. Noica [apud 34], C. Radu [38]

studiază originea valorii în funcție de caracterul subiectiv-obiectiv al cunoașterii; Ș. Bârsănescu [7] a abordat valorile culturii în domeniul pedagogiei; L. Șoitu [57] interpretează din perspectiva pedagogică importanța comunicării în procesul educației axiologice a personalității; Л.С. Выготский [64], А.Н. Леонтьев [71], Б.Ф. Ломов [apud 69] analizează valorile la nivel metodologic; T. Vianu [47], C. Cucoș [18], C. Clanet [apud 18], R. Dasen [apud 18], G.W. Powel [apud 18], J.W. Berry [apud 18], Micheline Rey [apud 4] examinează valorile în planul culturii și a interculturalității; constituirea valorilor din perspectiva lingvistică a fost cercetată de către Jakobson, Sh. Bally, D. Goleman, E. Sapir, C. Kerbrat-Orecchioni [apud 73], В.И. Шаховский [273]; Н. Кривых [70] care au formulat soluții privind formarea atitudinilor valorice prin structurarea componentelor sale etc.

În Republica Moldova, educația prin și pentru valori a devenit o preocupare științifică activă a cercetătorilor: N. Silistraru [42; 43] studiază valorile din perspectiva etnopedagogiei; Vl. Pâslaru [34; 35] demonstrează importanța valorilor în cadrul educației literar-artistice; V. Goraș-Postică [25] certifică rolul educației nonformale în dezvoltarea valorilor și personalității; M. Cojocaru-Borozan [14; 15] a conceptualizat pedagogia culturii emoționale, demonstrând importanța culturii emoționale în formarea axiologică a personalității; D. Patrașcu [33] a elucidat valorile culturii manageriale; M. Șlehtițchi [44; 45] a evidențiat semnificația orientărilor valorice în formarea reprezentărilor sociale ale liderilor; T. Callo [10; 35] a interpretat rolul dimensiunii axiologice în formarea identității profesionale în contextul educației permanente; V. Țviracun [46] a stabilit valorile istoricității în pedagogie; I. Gagim [24] a descris din perspectivă filosofică valorile educației artistice; V. Cojocaru [16] a elaborat fundamentele științifice ale transferului inovațional în învățământ; O. Dandara [20] a elucidat valorile educației pentru carieră; L. Cuznețov [19] a descris valorile educației pentru familie; M. Hadîrcă [27; 35] a abordat valorile prin prisma educației în schimbare; V. Botnari [9] a evidențiat valorile educației morale; V. Panico [32] a remarcat importanța formării atitudinilor în contextul educației axiologice; V. Andrițchi [5] a conceptualizat sistemul de valori ale managementului resurselor umane în învățământul general; E. Coropceanu a interpretat în plan axiologic managementul strategic al formării culturii cercetării [13] și alți autori care au abordat variate dimensiuni ale problemei cercetării.

Studiile științifice referitoare la conceptul de *valoare* ne permit să constatăm abordarea sporadică a conceptului de *orientări valorice*. Prin urmare, analizând opiniile științifice privind orientările valorice ale autorilor Cl. Kluckhohn [54], M. Rokeach [56], B. Voicu [60], N. Silistraru [43], se constată valorificarea prin sinonimie a semnificației conceptelor de *valoare*, *orientare valorică* și *orientări valorice*; utilizarea conceptului *orientări valorice* și *valori* ca proces axiologic de conducere a personalității. Sintetizând esența cercetărilor științifice evocate, deducem existența elementelor structurale comune. Interpretat contradictoriu în literatura de domeniu: (a) ca proces și (b) ca produs, **conceptul-cheie, orientări valorice** este definit în cercetare ca (a) „*proces de monitorizare a unei combinații de convingeri, atitudini, emoții, comportamente, ierarhic legate de o valoare sau un set de valori, organizate în funcție de preferințele personalității influențate de experiențele anterioare* [80], și ca produsul acestui proces, (b) „*construct dinamic al spectrului de convingeri, atitudini, comportamente interdependente și ierarhic organizate în contextul sistemului de valori al personalității*” [101].

Conceptul operațional al cercetării – „formare” este definit din perspectivă filosofică, ca „proces prin care se înțelege totalitatea potențialităților naturale și ideale ale subiectului, care ajung într-o manieră armonioasă la maturitate” [23]; din perspectivă pedagogică, interpretat ca „schimbare intrinsecă, psihosocială, pe care educația o generează funcțional obiectiv și permanent” [17]; din perspectivă psihologică „formarea (orientată pozitiv) se produce dacă educația/instruirea, realizată prin intermediul învățării, „împinge dezvoltarea spre progrese”, în „zona proximei dezvoltări” a fiecărui educat [ibidem]. Termenul *formare* este justificat, valorificat în cercetare (având în vedere vârsta subiecților experimentali, adolescența și tinerețea), cu semnificația de modelare a comportamentelor axiologice, în general, cu sensul de formare profesională inițială, în particular. Din aceste rațiuni, procesul de formare a orientărilor valorice are un caracter permanent, demarat prin convergența implicațiilor pedagogice formale, nonformale, informale. În context pedagogic, prin „*demers*” înțelegem „acțiunile întreprinse în susținerea unei cauze și intervenții în scopul obținerii unui anumit rezultat” [22].

Referindu-ne la insuficiența cercetării dimensiunilor prioritare ale formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri, constatăm anumite

contradicții: 1) între oportunitatea orientării axiologice spre valorile general-umane ale personalității în devenire, condiționată de actualele politici socio-educăționale, în acord cu valorile naționale și universale, pe de o parte, și incertitudinea pozițiilor științifice referitoare la formarea orientărilor valorice, pe de altă parte; 2) între vulnerabilitatea socială a adolescenților și tinerilor și caracterul insuficient al conceptualizării procesului de formare a orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

Contextul socioeducățional, interpretat din perspectiva ariei de investigație, generează **problema cercetării:** *Ce fundamente teoretice privind filosofia, axiologia și psihologia educației sunt relevante pentru interpretarea esenței științifice a orientărilor valorice și care este metodologia formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri?*

Scopul investigației constă în conceptualizarea, fundamentarea științifică și valorificarea praxiologică a unei viziuni epistemologice asupra formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

Ipoteza cercetării: formarea orientărilor valorice la adolescenți și tineri poate deveni eficace, dacă educația axiologică a acestora va fi fondată prin: definirea conceptului orientări valorice din perspectiva particularităților psihologice ale adolescenților și tinerilor; conținuturile structurale și particularitățile formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; Teoria integralizării orientărilor valorice, reprezentată de *Modelul teoretic al orientărilor valorice*, legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice și de principiile formării orientărilor valorice; mecanismele formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; conceptualizarea educației axiologice; Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

Obiectivele cercetării:

1. Determinarea fundamentelor epistemologice privind orientările valorice și educația axiologică;
2. Studiul experimental al specificului formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri;
3. Edificarea *Teoriei integralizării orientărilor valorice* reprezentată de *Modelul teoretic al orientărilor valorice*, legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice și de principiile formării orientărilor valorice;
4. Elucidarea mecanismelor formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri;

5. Conceptualizarea educației axiologice în cadrul Teoriei integralizării orientărilor valorice;
6. Elaborarea și validarea experimentală a *Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*;
7. Elaborarea concluziilor generale și a recomandărilor metodologice privind educația axiologică a adolescenților și tinerilor în context formal, nonformal și informal.

Suportul teoretic al cercetării științifice este asigurat de paradigmele: constructivistă (Л. Выготский [64], J. Piaget [36], J. Dewey [21], A. Асмолов [apud 69], E. Joița [26] etc.); abordări științifice și modele teoretice ale orientărilor valorice, interpretate din variate perspective în contextul științelor educației (M. Rokeach [56], S. Schwartz [58], V. Gouveia [50], E. Allardt [48]); abordările psihanalitice (S. Freud , E. Fromm, K. Horney, E. Erikson), paradigma umanistă (A. Maslow, E. Fromm, C. Rogers), cognitivistă (G. Kelly, A. Ellis, A. Beck etc.); conceptele fondate pe ideea definirii personalității umane ca sistem integral, componentele structurale ale căruia sunt legate între ele și se inter-influențează, valorile ocupă un loc central în structura personalității, care se formează în mediul socio-cultural (Л. Выготский [64], В. Давыдов [67], А. Леонтьев [71], В.Н. Мясичев [72], E. Erikson, G. Kelly [53]); ideile lui M. Rokeach [56], M. Fishbein [51], P. Andrei [4], T. Vianu [47], B. Voicu [60], privind esența științifică a valorii și a orientărilor valorice; pozițiile referitor la specificul și factorii ce influențează procesul de formare a orientărilor valorice pe parcursul ontogenezei (L. Kohlberg [55], Л. Выготский [64], J. Piaget [36], G. Allport [3], E. Verza [40], U. Șchiopu [40], I. Alexandrescu [2], C. Cucuș [18], Д.В. Каширский [apud 69], Н.И. Кривых [70] etc.); importanța educației și a mediului socio-cultural în formarea orientărilor valorice (B. Șerbănescu [41], N. Silistraru [42], L. Șoitu [57], E. Joița [26], C. Cucuș [18], S. Cristea [17], M. Borozan [8; 14], E. Macavei [30]).

Sinteza și justificarea metodelor de cercetare: *teoretice* – documentarea științifică, sistematizarea, modelarea teoretică; *analitico-sintetice* – interpretarea surselor teoretice și a datelor experimentale; *empirice* – experimentul pedagogic, observația (longitudinală), anchetarea, chestionarea, sondajul de opinii; *matematice și statistice* (Bravais-Pearson

correlation coefficient; Paired-Samples T-Test; Independent-Samples T-Test; test Levene).

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în: determinarea fundamentelor epistemologice privind orientările valorice și educația axiologică; conceptualizarea orientărilor valorice și a educației axiologice elaborate din perspectivă holistică, în acord cu caracteristicile psihologice ale adolescenților și tinerilor; stabilirea indicatorilor și a descriptorilor orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor; descrierea nivelurilor de formare și a particularităților formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; elaborarea *Teoriei integralizării orientărilor valorice* și a *Modelului teoretic al orientărilor valorice*; stabilirea și descrierea legității caracterului ciclic al orientărilor valorice și principiilor formării orientărilor valorice; elaborarea mecanismelor formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; formularea concluziilor științifice privind educația axiologică a adolescenților și tinerilor.

Rezultatele științifice principial noi care au condus la instituirea unei noi direcții de cercetare „Teoria și metodologia formării orientărilor valorice”:

- interpretarea fundamentelor epistemologice cu privire la orientările valorice și educația axiologică, glosarul actualizat de termeni specifici cercetării, conceptele de orientări valorice și educație axiologică, elaborate din perspectiva particularităților psihologice ale adolescenților și tinerilor,
- caracteristicile nivelurilor de formare și a particularităților formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri;
- *Teoria integralizării orientărilor valorice*, reprezentată de *Modelul teoretic al orientărilor valorice*, *legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice* și de *principiile formării orientărilor valorice*;
- mecanismele formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri;
- *Modelul conceptual al educației axiologice*;
- *Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice în contextul educației formale, nonformale și informale ale adolescenților și tinerilor*.

Noua direcție de cercetare, „Teoria și metodologia formării orientărilor valorice”, se reflectă în conceptualizări teoretice și metodologice privind orientările valorice și educația axiologică la adolescenți și tineri în

condițiile necesității de actualizare permanentă a sistemului de valori în acord cu transformările sociale. Prin urmare, **impactul social al soluționării problemei cercetării** constă în autodeterminarea valorică a adolescenților și tinerilor, dezactivarea factorilor generatori de criză a valorilor, stimulând autoactualizarea permanentă a orientărilor valorice. Continuitatea formării orientărilor valorice asigură satisfacerea nevoilor personale ale adolescenților și tinerilor privind sistemul axiologic individual contribuind la reevaluarea continuă a priorităților valorice. Valorile științifice produse în cercetare au creat premise obiective în vederea diminuării incertitudinilor axiologice ale adolescenților și tinerilor prin noile cunoștințe produse în cercetare (TIOV, MCEA, MTOV), fapt ce asigură teoretic și praxiologic metodologia educației axiologice, generând sistemul orientărilor valorice conforme exigențelor societății contemporane.

Semnificația teoretică a cercetării rezultă din:

- examinarea interpretărilor teoretice ale orientărilor valorice și descrierea la nivel de structură și conținut a educației axiologice; definirea orientărilor valorice;
- elaborarea și fundamentarea epistemologică a *Teoriei integralizării orientărilor valorice* și a *Modelului teoretic al orientărilor valorice*;
- conceptualizarea educației axiologice;
- elaborarea și descrierea legității caracterului ciclic al orientărilor valorice și a principiilor formării orientărilor valorice;
- formularea indicatorilor și a descriptorilor orientărilor valorice.

Valoarea aplicativă a cercetării constă în:

- determinarea metodologiei investigației experimentale a orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor;
- elaborarea și elucidarea mecanismelor formării OV la adolescenți și tineri;
- elaborarea criteriilor de evaluare a OV ale adolescenților și tinerilor;
- conceptualizarea educației axiologice;
- elaborarea și validarea experimentală a *Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării OV la adolescenți și tineri*;
- emiterea unor noi cunoștințe și concluzii științifice privind educația axiologică în perspectiva formării OV la adolescenți și tineri;

- deducerea unor recomandări metodologice educatorilor formali, nonformali și informal implicăți explicit în educația axiologică a adolescenților și tinerilor.

Implementarea rezultatelor științifice s-a realizat prin cercetări teoretice și experimentale, desfășurate cu adolescenții din IPLT „N.Iorga” Chișinău, IPLT „G. Meniuc” Chișinău, IPLT „E. Alistar” Chișinău, IPLT „Ion Creangă” din c. Coșnița, r-nul Dubăsari, IP Gimnaziu „Valeriu Bulicanu” din satul Boldurești, raionul Nisporeni; cu tinerii din Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România.

Aprobarea rezultatelor cercetării s-a produs prin examinarea și aprobarea în cadrul ședințelor catedrei Psihopedagogie și Educație Preșcolară (PEP), facultatea Pedagogie; ședințelor Consiliului Științific al Universității de Stat din Tiraspol; seminarelor științifico-metodologice organizate în cadrul Catedrei PEP; stagiului de mobilitate academică: 20.05.2019-26.05.2019, Universitatea din Craiova, România; mobilități academice și științifice realizate în cadrul Universității Pedagogice din Krakow, Polonia, 2017, 2019, 2020; mobilitățile de cercetare la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România, 2019. Ideile fundamentale ale noilor poziții științifice elaborate au fost prezentate și validate prin comunicări la manifestări științifice la nivel național și internațional: Congresul Științific Internațional Moldo-Polono-Român *Educație-Politici-Societate* (2019, 2021), Chișinău, UST; Conferința științifică națională cu participare internațională *Învățământul superior: tradiții, valori, perspective* (2018, 2019, 2020), Chișinău, UST; Simpozionul Științific Internațional *Tradiție și inovație în educație*, 2019, Chișinău, UST; Winter Conference Teacher Education for Promoting Well-Being in School, 6-7 July, 2020, “Ștefan cel Mare” University of Suceava, Romania; 31.10.2019 International Scientific and Practical Conference, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv; International Scientific and Practical Conference *Сучасні Проблеми Підготовки та Професійного Удосконалення Працівників Сфери Освіти*, VII Edition, 23 April, 2021, Cernigov, Ucraina; World LUMEN Congress 2021; Logos Universality Mentality Education Novelty. 20th LUMEN Anniversary Edition, 26-30 May 2021, Iași, Romania; 5th International Conference Education and Spirituality *Challenges and solutions of online education*, 25 June 2021, University of Craiova, Romania;

International Conference *Interdisciplinary Aspects of Contemporary Higher Education*, 10 May, 2018, American University in Moldova, Chișinău; Conferința științifică națională cu participare internațională *Educația din perspectiva conceptului Clasa viitorului*, 27 noiembrie, 2020, Chișinău, UPSC; Conferința științifică internațională *Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane*, Ediția I-a, 5-6 iunie, 2021, UST, Chișinău; Conferința științifică națională *Conferința republicană a cadrelor didactice* (2018, 2019, 2020, 2021), UST, Chișinău.

Publicațiile la tema tezei: 34 de lucrări științifice dintre care: o monografie, un articol în reviste din bazele de date Web of Science, 5 articole în reviste din baze de date acceptate de către ANACEC, 3 articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil incluse în Lista bazelor de date acceptate de către ANACEC, 23 articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice, un suport de curs.

Volumul și structura tezei. Teza include adnotările (română și engleză), lista abrevierilor, introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 346 de surse, 14 anexe și este prezentată pe 253 pagini de text de bază, inclusiv 39 de tabele, 48 de figuri.

Concepte-cheie: valori, orientări valorice, adolescenți, tineri, formare, educație axiologică.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea prezintă argumente științifice privind actualitatea temei și importanța problemei de cercetare, descrierea situației în domeniul de cercetare prin relevarea celor mai semnificative cercetări și autori de referință, elucidarea condițiilor sociale ce generează problema investigației, scopul și obiectivele cercetării, metodologia de cercetare, implementarea și aprobarea rezultatelor cercetării, volumul și structura tezei.

Capitolul 1., „Fundamente epistemologice ale orientărilor valorice la adolescenți și tineri”, prezintă o largă gamă a definițiilor conceptelor fundamentale și conexe cu acestea, prin referințe la variate opinii teoretice, abordate din perspectivă filosofică, pedagogică, psihologică, sociologică; dezvoltă o analiză a *evoluției istorice a fundamentelor epistemologice, a conținuturilor structurale esențiale, a caracteristicilor prioritare a valorilor și a orientărilor valorice*; reflectă pozițiile savanților în interpretarea esenței științifice a orientărilor valorice: emoționaliste, behavioriste, cognitiviste, umaniste, constructiviste etc.; tratează problema

orientărilor valorice prin prisma unor poziționări conceptuale, stipulate în documentele de politici ale educației, „reflexate la nivel de documente normative, dar nefiind promovate explicit, nu au mai ajuns până la nivel de proces educațional, rămânând o problema metodologică pentru proiectanții de curriculum care reflectă o realitate potențială, virtuală, ideală, activitățile educative fiind astăzi veriga slabă a procesului educațional” [35]. Din această perspectivă de actualitate stringentă, deducem scopul major al educației, identificat din dublă perspectivă „ca unul obiectiv, de a asigura păstrarea și sporirea valorilor, și altul subiectiv, de a convinge adolescenții și tinerii să se preocupe de autodeterminarea propriului sistem axiologic” [ibidem].

Sinteza literaturii științifice *din perspectiva filosofică* (P. Andrei [4], N. Bagdasar [6], T. Vianu [47], B. Șerbănescu [41], A. Pleșu, G. Liiceanu [28] etc.) tratează orientările valorice din perspectiva etică, logică, metafizică și economică, interpretate ca obiect al preferințelor sau al aspirațiilor morale, studiate din perspectiva validității lor obiective și supratemporale.

Din perspectiva sociologică, (A. Neculau [1], S. Chelcea [11], B. Voicu [60], A. Chircev [12], J. Abric [1], S. Moscovici, D. Popovici [37] etc.), orientările valorice sunt interpretate ca valori sociale, însușite în procesul socializării personalității umane și sunt principalul factor ce determină motivația și disciplinează comportamentul.

Din perspectiva psihologică, (S. Freud, G. Allport, A. Maslow, E. Fromm, Л. Выготский, С. Рубинштейн, А. Леонтьев, В. Мясищев, О. Paladi etc.), sunt scoase în evidență condițiile interne și externe printre care se menționează și cele de *ereditate* în formarea întregului sistem al orientărilor valorice care penetrează sfera personalității [3; 64; 67; 68; 71; 72].

Din perspectiva pedagogică, (J. Dewey [21; 68], B. Șerbănescu [41], P. Andrei [4], C. Cucuș [18], S. Cristea [17], V. Pâslaru [34], N. Silistraru [43], T. Callo [10; 35], M. Cojocaru-Borozan [14], L. Cuznețov [19], V. Goraș-Postică [25], O. Dandara [20], M. Hadîrcă [27] etc.), orientările valorice sunt rezultatul unor acțiuni educaționale, realizate intenționat sau spontan asupra unui subiect, concentrate la nivel de finalități și conținuturi ale educației.

Analiza pozițiilor științifice a conturat o varietate de semnificații ale orientărilor valorice printre care am evidențiat: valori, convingeri, atitudini, dispoziții, comportamente, organizate ierarhic, aflate în interrelaționare și monitorizate de o valoare sau mai multe valori.

În contextul examinării studiilor realizate de savanți la nivel național și internațional, au fost evidențiate incertitudini teoretice și unilateralitatea abordării valorilor și a orientărilor valorice în proces de efectuare a unor investigații sau proiecte de anvergură în domeniul axiologiei educației.

Capitolul 2., „Studiul experimental al orientărilor valorice la adolescenți și tineri”, prezintă demersul experimental proiectat și realizat din perspectiva abordării structuraliste axate pe pozițiile științifice evidențiate în capitolul precedent, în baza cărora am scos în evidență principalele componente ale OV (comportamente, dispoziții, atitudini, convingeri și valori). Cercetarea a avut ca scop evidențierea valorilor și a orientărilor valorice la nivelul componentelor evidențiate la adolescenții și tinerii contemporani. Designul cercetării a antrenat un sistem de nouă metode de investigație științifică (chestionarea, testarea) pentru un lot experimental de 1405 subiecți. Identificarea valorilor deținute s-a realizat prin aplicarea a patru instrumente (tehnica de Identificare a valorilor; testul *Valorile și scopurile mele*; testul *Orientările valorice* (M. Rokeach); chestionarul *Valorile profesionale* (D. Super adaptat de S. Chelcea), iar pentru cercetarea comportamentelor, a atitudinilor, a dispozițiilor și a convingerilor au fost aplicate: tehnica de diagnosticare a tipului de comportament (L.I. Vasserman); testul comportamentului în situații conflictuale (Thomas-Kilmann); chestionarul de evaluare indiciilor și a formelor agresivității (Buss-Darkee); scalele diferențiale ale emoțiilor (K. Izard); testul de evaluare a atitudinilor (F. Lacombe adaptat de A.Pelea); scala atitudinilor și convingerilor – ABS-2-AV (R. DiGiuseppe, R. Leaf, T. Exner, M. W. Robin).

Experimentul pedagogic a fost realizat în anii 2016-2020, pe un eșantion de 585 adolescenți și 720 tineri, aplicând metodologia de cercetare vizată, care a permis estimarea calității manifestării și a corelației elementelor OV. Cercetarea a continuat prin valorificarea instrumentului de diagnosticare, elaborat de noi și validat statistic, Chestionarul de evaluare a OV (CEOV), în anul de studii 2020-2021, pe două loturi experimentale, constituite din 152 de subiecți: (a) 90 de adolescenți, elevii din liceul IPLT „N. Iorga”, repartizați a câte 34 de subiecți în grupul experimental și 56 – în grupul de control și (b) 62 de tineri, studenți de la ciclul II din cadrul Universității de Stat din Tiraspol și a Universității de Stat din Moldova, repartizați în grupul experimental (31 subiecți) și grupul de control (31 subiecți).

Unul din obiectivele studiului a vizat determinarea particularităților manifestării orientărilor valorice la adolescenți și tineri și elucidarea semnificației diferențelor înregistrate în procesul de evaluare a orientărilor valorice. Figura 1 prezintă indicii generali ai valorilor deținute de adolescenți și tineri.

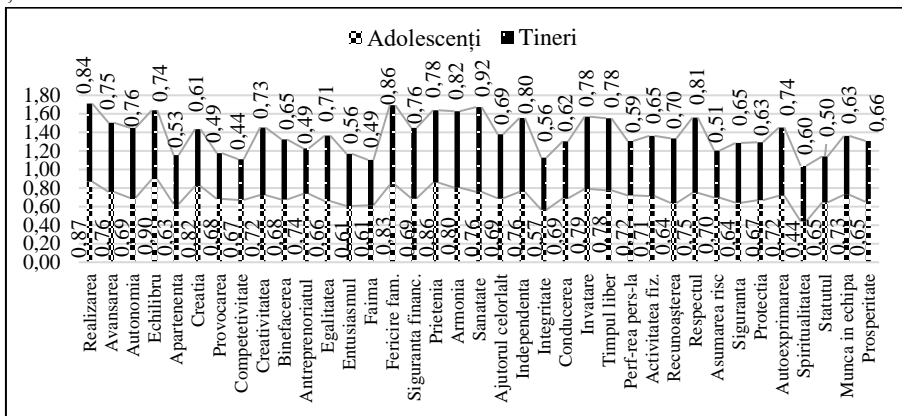


Fig. 1. Indicii medii generali ai valorilor deținuți de adolescenți și tineri (tehnica Identificarea valorilor, puncte)

Analiza indicilor medii arată că pe parcursul adolescenței și tinereții se produce reevaluarea priorităților valorice și interpretarea semnificației acestora în contextul sistemului de valori ale personalității la momentul cercetării. Constatăm faptul că, pentru eșantionul experimental de actualitate majoră sunt valorile: *autorealizarea*, *fericirea familiei*, *sănătatea* (indicii oscilează de la vârsta adolescenței la tinerețe). Remarcăm stabilitatea indicilor relativ de scăzuți la valorile: *spiritualitate*, *entuziasmul*, *integritate*, *faimă*, *binefacere*, *provocare* atât la vârsta adolescentină, cât și la vârsta tinereții [80].

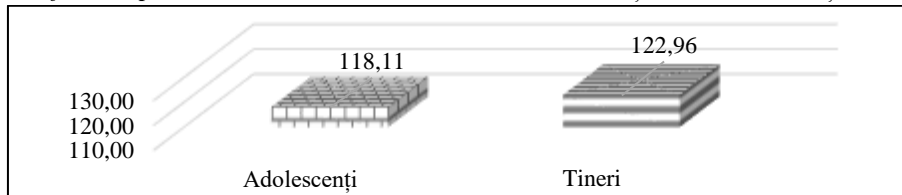


Fig. 2. Indicii totali ai valorilor la adolescenți și tineri (testul *Valorile și scopurile mele*, puncte)

Interpretând semnificația indicilor totali din figura 2, constatăm faptul că rezultatele evaluării valorilor deținute sunt mai înalte la tineri (122,96 p.),

comparativ cu adolescenții (118,11 p.), confirmat prin ierarhizarea priorităților valorice decodificată din calitatea distribuției pe ranguri.

Unul din obiectivele cercetării a vizat determinarea corelației între elementele constitutive ale orientărilor valorice evidențiate în partea teoretică a cercetării. În acest scop, a fost aplicat testul Pearson, inclusiv pentru calcularea coeficientului (r) de corelație liniară și a stabilirii corelației între elementele constitutive ale orientărilor valorice (Figura 3).

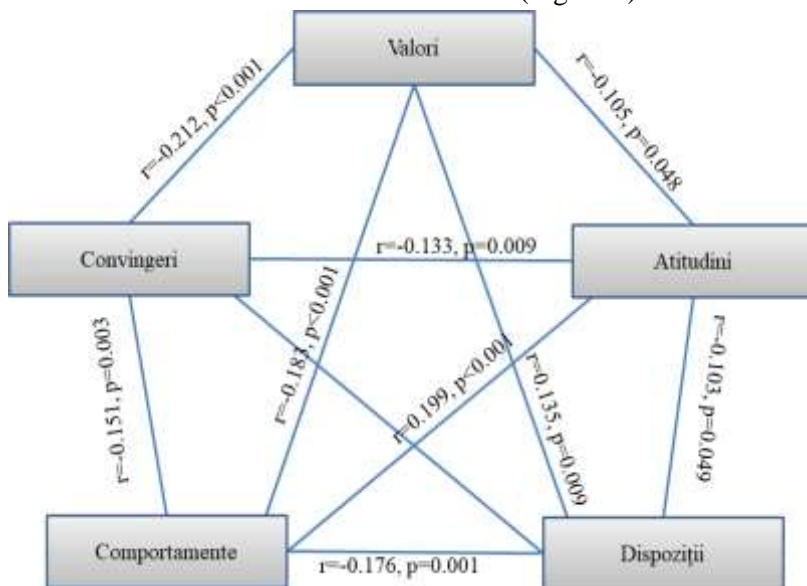


Fig. 3. Corelațiile elementelor în structura orientărilor valorice

Din perspectivă psihopedagogică analiza conținutului figurii 3 arată că *sănătatea* ca valoare nu poate fi atinsă prin comportamente de *confruntare* și *acomodare* specifice, în mare parte, adolescenților. Se constată că acestea se află în corelație inversă cu valorile, fapt demonstrat prin coeficientul de corelație obținut: $r = -0,183, p < 0,001$. În context educațional se atestă că indicii sferei afective demonstrează frecvența manifestării dispozițiilor pozitive la subiecții cercetați, ceea ce explică coeficientul negativ al raportului comportamente-dispoziții ($r = -0,176, p = 0,001$). Valorile deținute de adolescenți și tineri se află în corelație pozitivă semnificativă cu dispozițiile pozitive identificate la subiecții vizați ($r = 0,135, p = 0,009$). Așadar, coeficienții de corelație, examinați prin specificul variabilelor de conținut, denotă prezența valențelor negative și pozitive între componentele structurale ale orientărilor valorice evaluate în context educațional [92].

Coeficienții de corelație identificați dintre *comportamente, dispoziții, atitudini, convingeri și valori*, sunt semnificativi prin valențe pozitive și negative, fapt ce confirmă ipoteza privind componența OV și existența interdependenței dintre elementele orientărilor valorice [82; 83; 84]. Determinarea interferențelor între elementele structurale ale OV la adolescenți și tineri ne-a permis să identificăm, din perspectivă ontogenetică, mecanismul de formare a orientărilor valorice și stabilirea condițiilor pedagogice de verificare a funcționalității acestuia [85].

Capitolul 3., „Cadrul conceptual al formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri”, prezintă repererele epistemologice, premisele conceptuale, valorificate din capitolul 1 și rezultatele cercetării empirice - în capitolul 2, care au fondat teoretic și experimental, devenind punct de plecare în constituirea *noii direcții de cercetare în științele educației: Teoria și metodologia formării orientărilor valorice*, stimulată de incertitudinile științifice privind educația axiologică a personalității. Analiza în capitolul 1 și 2 a unor poziționări științifice reflectă diversitatea și caracterul sporadic al abordărilor teoretice privind esența științifică a orientărilor valorice, și, ca urmare, dificultatea de a explica demersul formării OV în contextul necesităților contemporaneității. Ca urmare, respectând paradigma actuală a axiologiei educației, a fost elaborată *Teoria Integralizării Orientărilor Valorice* (TIOV) ce include preceptele teoretice corespunzătoare necesităților sistemului educațional [101].

La baza constituirii TIOV au stat fundamentele epistemologice care au scos în evidență esențialul conceptelor-cheie (valoare, orientări valorice, educația axiologică) și a permis delimitarea conținuturilor și funcțiilor realizate. Procesul de modelare a orientărilor valorice are caracter individual și continuu, raportat la specificul dezvoltării ontogenetice și se desfășoară în bază unui *sistem de principii ce au stat la baza constituirii Demersului pedagogic de formare a OV și întemeiază TIOV: principiul afirmării OV, principiul validării sociale a OV, principiul consolidării atitudinilor; principiul interiorizării OV, principiul dezvoltării holistice a OV, principiul valorizării potențialului experiențial al personalității* [101]. Funcționalitatea TIOV este generată de *mecanismul de autodeterminare a OV și mecanismul de autoactualizare a OV*, elaborate în cercetare pentru activizarea elementelor constitutive ale acestora.

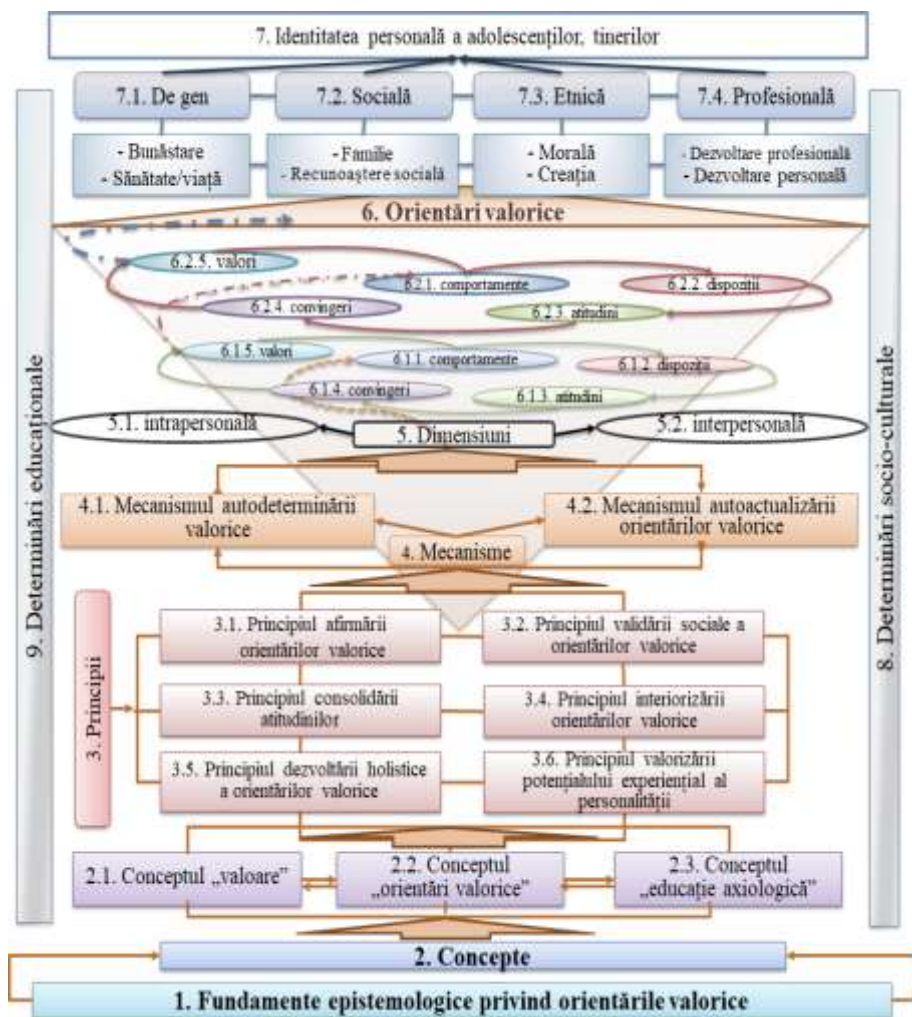


Fig. 4. Teoria integralizării orientărilor valorice

Din perspectiva teoriei inteligențelor multiple (H. Gardner) și a teoriei culturii emoționale (I. Andreeva, 2011; M. Borozan, 2014) mecanismele formării OV, au fost identificate pe dimensiunile intrapersonală și interpersonală a culturii emoționale. În acest context, mecanismul autodeterminării valorice reflectă dimensiunea intrapersonală, iar mecanismul autoactualizării OV reprezintă dimensiunea interpersonală prin atitudini, convingeri, comportamente valorice în acord cu componentele identității personale a adolescenților și tinerilor (Figura 4).

Ansamblul unitar al elementelor structurale ale TIOV, determinate în conținutul OV, asigură interdependența părților incluse și dinamica pozitivă a formării orientărilor valorice prin mecanismele descrise în figura 5.

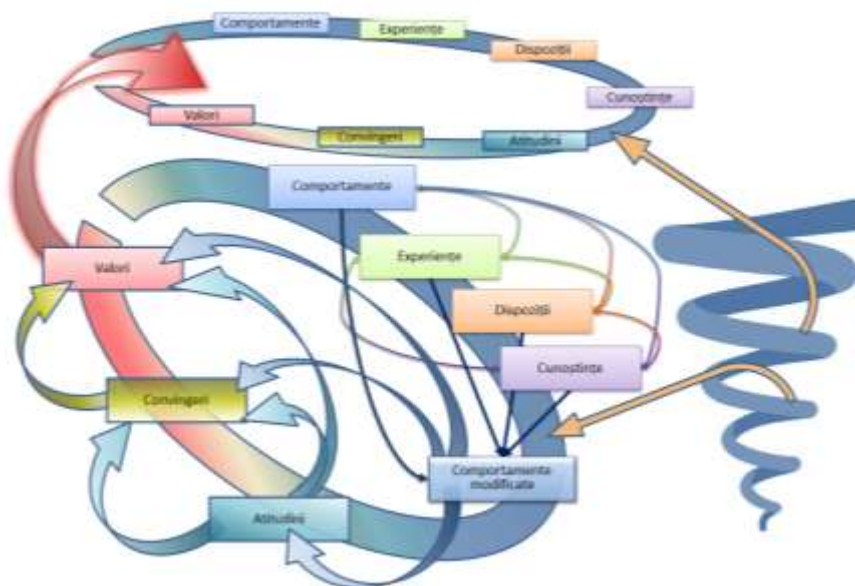


Fig. 5. Procesualitatea mecanismelor formării orientărilor valorice

Formarea orientărilor valorice prin *mecanismul de autodeterminare OV* și *mecanismul de autoactualizare a OV* (Figura 5) este caracteristică adolescenților și tinerilor și are un ciclu particular de evoluție. Interdependența elementelor incluse face dovada inițierii procesului de construire a OV în context socio-cultural. Permanentizarea învățării este deosebit de importantă pentru formarea componentelor orientărilor valorice (a dispozițiilor, cunoștințelor, atitudinilor, convingerilor și a comportamentelor valorice) în procesul dezvoltării personalității umane. Corelația dintre elementele structurale ale OV stimulează evoluția acestora, generând conturarea valorilor ca element central al ciclului complex de formare a OV.

Deduțiile analitice formulate au contribuit la elaborarea și descrierea științifică a **legității caracterului ciclic al orientărilor valorice**. Se constată faptul că procesul de constituire dinamică a orientărilor valorice este ciclic, reprezentat prin spirală în figura 5, aceasta semnificând continuitatea stimulării procesului de dezvoltare a OV prin apariția permanentă a contradicțiilor de natură internă, generate de atitudinile de insatisfacție între așteptările proiectate și rezultatele obținute, implicând concomitent

funcționalitatea sinergică a elementelor structurale ale OV. Perfecționarea continuă și formarea orientărilor valorice este posibilă în contextul mediului social, care, prin avansarea unor noi exigențe, în continuă schimbare, activează comportamente valorice pe dimensiunea intrapersonală și interpersonală sporind astfel calitatea universului interior al personalității umane.

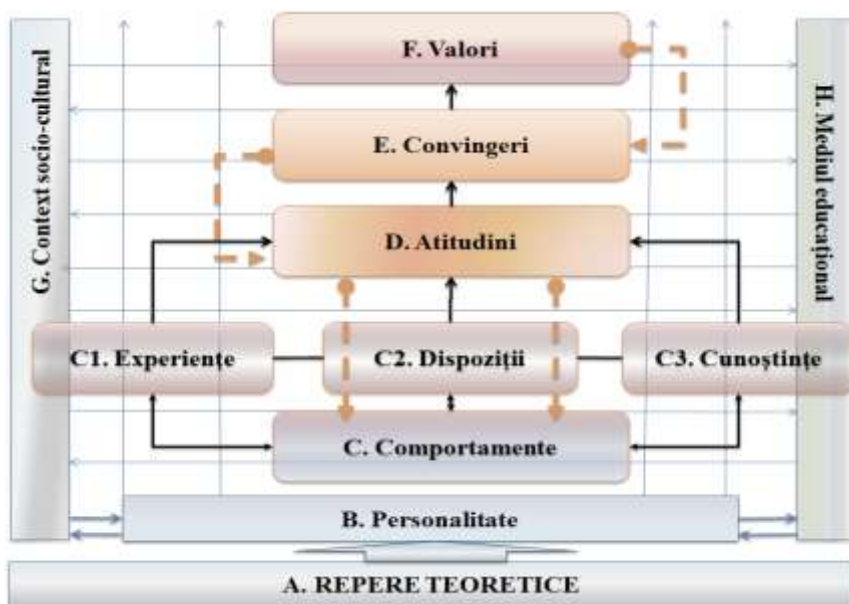


Fig. 6. Modelul teoretic al orientărilor valorice

Funcționalitatea TIOV se asigură prin caracterizarea științifică a **Modelului teoretic al OV** (Figura 6), elaborat în baza cercetării teoretico-experimentale realizate. Modelul teoretic al OV are la bază reperatele teoretice care explică modul în care se formează sistemul valoric al personalității „conceptul de OV definit din perspectiva socio-culturală a procesului de formare a personalității” (V. Gouveia [50]), „OV conțin elemente valorice intrinseci, ipostaziate explicit în conținuturi sau programe educaționale” (J. Dewey [68]), „OV constituie rezultatul interacțiunii finalităților și conținuturilor activității de formare-dezvoltare permanentă a personalității umane” (S. Cristea [17]), „OV se exprimă prin idei generalizate social, moral, estetic, politic etc.” (N. Silistraru [43]), „organizarea valorilor constă în cunoașterea, înțelegerea, interiorizarea axată pe conținutul atitudinal format, care, prin urmare, constituie imboldul în conturarea finală calitativă a

valorilor” (V. Pâslaru [34]), „dezvoltarea OV spre tendințele valorice ale postmodernității” (С. Рубинштейн, А. Леонтьев [71]). Personalitatea interiorizează, identifică și atribuie semnificația valorilor, avansate în context social. Interdependența valorilor generează OV pe care le experimentează personalitatea prin comportamente afective, psihomotorii, cognitive în validarea socio-culturală a sistemului de valori prin interiorizarea normelor, respectarea cerințelor, perpetuarea credințelor și imitarea comportamentelor manifestate în mediul social. În contextul parteneriatului educațional procesul de formare a OV este stimulat de reconsiderarea permanentă a sistemului individual de valori în funcție de aspirațiile personale, consolidate prin aprobare sau dezaprobare pedagogică. Formarea unor atitudini are loc sub influența autorității pedagogice în procesul maturizării psihosociale prin acumularea experienței la nivelul reconsiderării semnificației trăirilor afective, care generează noi manifestări comportamentale [104]. Procedura de conturare a atitudinilor este una latentă, constituie o combinație sintetică de dispoziții, experiențe, cunoștințe ce contribuie la formarea OV.

Interpretate ca fundament teoretic al dezvoltării personalității, formarea convingerilor începe de la vârstă fragedă, când evoluția psihică permite explicații rațională ale fenomenelor vieții. Nevoia de raționalitate este perpetuă și se exprimă în situații determinate de curiozitatea personală [83].

În preocuparea inițială pentru identificarea mecanismului de formare a OV, am evidențiat componentele: comportamente, cunoștințe-dispoziții-experiențe, atitudini, convingeri, valori, care asigură dezvoltarea personalității. Valorile ghidează atitudinile, convingerile și comportamentele generate de trăirile afective ale personalității [111]. Acestea, în totalitatea lor complexă, asigură evoluția pozitivă a orientărilor valorice prin care se acoperă nevoia de afirmare a identității personale.

Capitolul 4., „Educația axiologică în contextul noilor dimensiuni ale educației”, scoate în evidență pozițiile științifice referitoare la definirea, elucidarea interacțiunii axiologiei educației cu științele pedagogice, arie fertilă de cercetare ce scoate în evidență probleme de ineficiență a acțiunilor educaționale privind formarea OV la adolescenți și tineri, în acord cu exigențele socio-culturale.

Contradicțiile dintre cerințele societății contemporane privind profilul axiologic personalității, pe de o parte, și caracterul nedeterminat al educației axiologice în literatura științifică, pe de altă parte, ne-au condus la *elaborarea*

conceptului de educație axiologică, definit ca *proces de formare continuă axat pe sistemul de valori ale contemporaneității, proiectat în termeni de finalități, conținuturi și metodologii specifice, generatoare de orientări valorice în contextul explorării cadrului formal-nonformal-informal* [101].

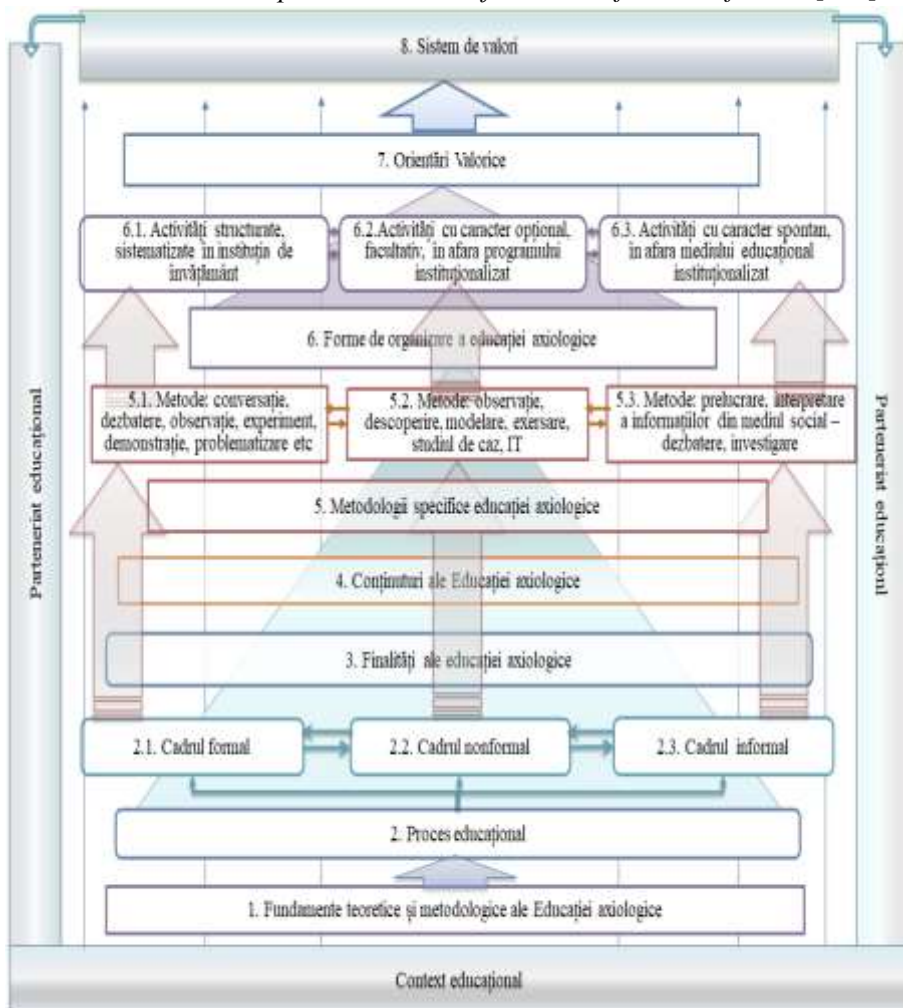


Fig. 7. Modelul conceptual al educației axiologice

Prin urmare, prezentăm structura și conținutul **Modelului conceptual al educației axiologice** [101] (Figura 7).

Modelarea omului din ființă biologică în ființă culturală se produce în societate în contextul impactului conținuturilor educației formale, nonformale, informale. Educația axiologică implică, în primul rând, familia care asigură

transmiterea valorilor prin formarea atitudinilor și convingerilor privind respectarea valorilor și creatorilor acestora, astfel, contribuind la formarea viitorilor producători de valori [102]. Din acest punct de vedere, educația axată pe valori constituie valoare.

Din perspectiva *fundamentelor teoretice și metodologice*, educația axiologică are la bază nucleul epistemologic al pedagogiei, psihologiei, filosofiei, sociologiei, antropologiei etc. [108]. Educația axiologică se proiectează în termeni de finalități, conținuturi și tehnologii educaționale. Formarea OV, proces deosebit de complex, se produce în contextul educației axiologice prin valorificarea inovativă a conținuturilor noilor dimensiuni ale educației în *cadrul formal, nonformal și informal*, activitățile educaționale contribuie la dezvoltarea axiologică a personalității prin convergența acțiunilor pedagogice orientate spre formarea OV. Rezultatele educației axiologice se proiectează în *finalități* la nivel de sistem și proces de învățământ. *Conținuturile educației axiologice* definesc valorile sociale, culturale, reflectate ca cerințe psihologice în dezvoltarea personalității. *Metodologia educației axiologice* se realizează prin ansamblu de strategii care antrenează metode, tehnici și mijloace specifice, raliat la obiectivele educației axiologice. Utilizarea variilor *forme* în cadrul activităților în care sunt implicați diverse categorii de subiecți (vârstă, gen, etnie, nivel de dezvoltare) permite realizarea obiectivelor și funcțiilor educației axiologice. Rezultatele sunt asigurate prin intermediul educației axiologice, fiind garantul formării sistemului ierarhizat, logic structurat, complex, dinamic, latent și individualizat al orientărilor valorice și a sistemului de valori care permite atribuirea calificativului „personalitate integră”. Elucidarea *Modelului conceptual al educației axiologice* a implicat descrierea unor experiențe pedagogice de „educația axiologică în învățământul general și superior deschide noi perspective de abordarea axiologică a educației, acțiuni pedagogice prioritare, care a devenit o preocupare intensă a actanților educaționali” [79].

Capitolul 5., „Cadrul formativ al orientărilor valorice la adolescenți și tineri”, prezintă în manieră sintetizată datele experimentului pedagogic. În contextul datelor experimentale relevante, descrise în capitolele anterioare, a fost elaborat și validat *Chestionarul de evaluare a OV la adolescenți și tineri*; au fost stabiliți indicatorii și descriptorii orientărilor valorice; au fost descrise nivelurile de formare și particularitățile formării

orientărilor valorice la adolescenți și tineri. Aplicarea chestionarului a scos în evidență date semnificative privind dinamica pozitivă a OV la adolescenți și tineri. În acord cu pozițiile științifice relevante cercetării, a fost elaborat și aplicat experimental *Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*, în conformitate cu etapele de implementare și validare a acestuia (Figura 8).

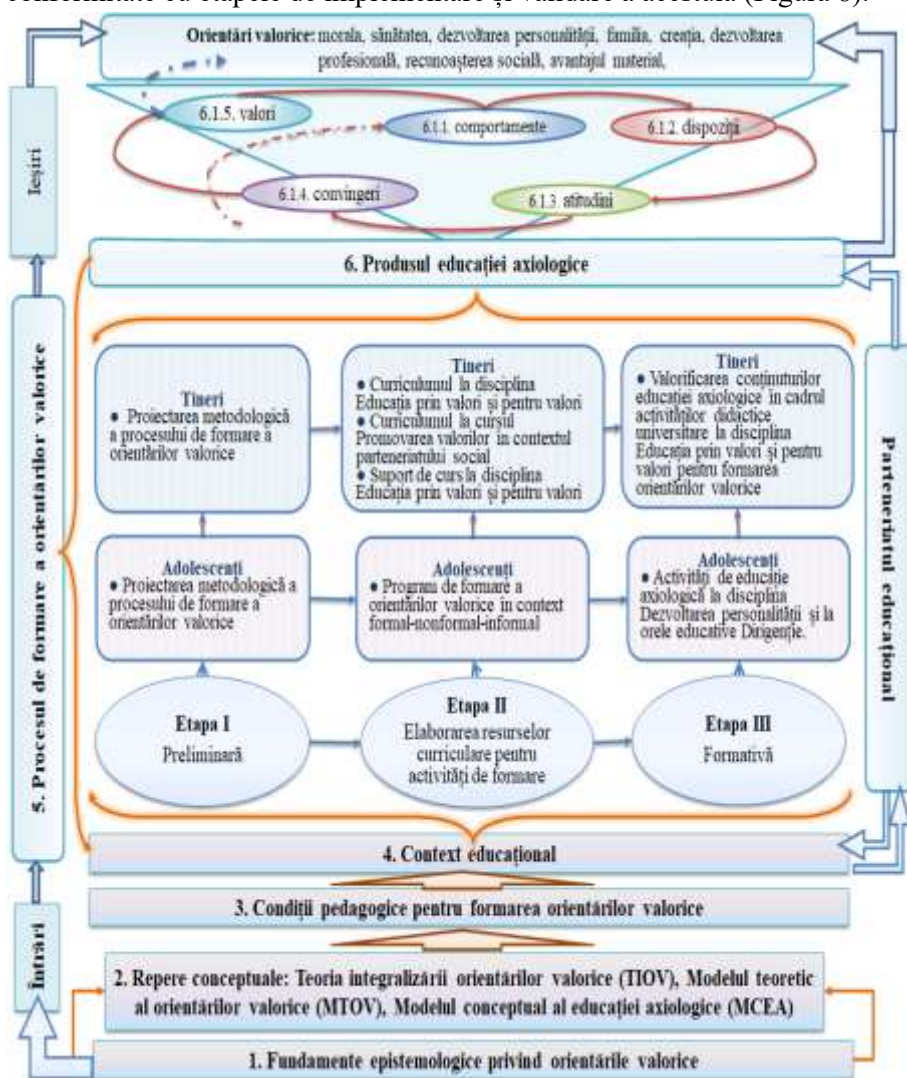


Fig. 8. Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri

Scopul Demersului pedagogic vizează formarea orientărilor valorice la adolescenți și tineri, care a presupus valorificarea unor conținuturi educaționale ce au condus la formarea unor atitudini, convingeri și valori.

Vârsta adolescenței este considerată decisivă și senzitivă pentru formarea axiologică a personalității, perioadă de transformări evidente în sfera afectivității, în sfera senzorial-perceptivă, care determină calitatea învățării sociale, asimilarea valorilor culturii, proiectarea dezvoltării personale și profesionale a personalității. *Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice* la adolescenți și tineri a fost proiectat și implementat în practica educației prin trei etape care au vizat studiul experimental, conceptualizarea metodologică a resurselor curriculare și organizarea activităților educaționale.

Etapa I. Preliminară se axează pe datele obținute în urma realizării a unor evaluări prin intermediul observațiilor, discuțiilor, aplicării chestionarului CEOV. Proiectarea metodologică a activităților de formare se axează pe analiza rezultatelor inițiale ale nivelurilor de formare a orientărilor valorice, în baza particularităților de vârstă ale adolescenților și tinerilor în contextul educațional în care se produce formarea OV. Dezvoltarea personalității are loc în mediul social, în context educațional, care vizează familia, școala, organizațiile culturale, profesionale, etnice, religioase, mass-media, comunitatea etc. și care „creează climate de apartenență și influențează formarea individului ca personalitate, sintalitatea (personalizarea) grupurilor”, generând dezvoltarea bio-psiho-socio-culturală [25, p.33].

Adolescenții și tinerii sunt asigurați în cadrul familiei din punct de vedere material, moral, psihic, pentru formarea și dezvoltarea biopsihică, de structurare intelectuală, afectivă și volitivă, unde se inițiază și se desfășoară procesul de formare a identității personale prin confruntarea cu problemele vieții. Familia constituie mediul de consiliere necesare pentru obținerea și validarea succeselor și a eșecurilor. Evident devine faptul că nu putem exclude rolul grupurilor informale ce influențează constant, uneori decisiv, asupra pozițiilor, deciziilor ființei umane. Acest fapt distinge importanța colaborării instituțiilor de învățământ cu familiile prin consolidarea permanentă a parteneriatului. Din acest context derivă necesitatea asigurării unui mediu favorabil pentru toți cei care participă în procesul educației axiologice și este necesar de a atrage atenția la factorii nominalizați în proiectarea metodologică a acțiunilor.

Etapa II de elaborare a resurselor curriculare pentru activitățile de formare este deosebit de importantă și dificilă, întrucât a presupus: conceptualizare curriculară în termeni de finalități, conținuturi și tehnologii, orientate spre stimularea procesului de formare a componentelor OV la adolescenți și tineri, renovarea strategiilor de provocare a motivației pentru valorificarea integrală a potențialului individual prin reflecții axiologice, evaluarea oportunităților, luarea deciziilor și exersarea creativității, astfel încât subiecții să fie antrenați activ în procesul de autoformare și consolidare a trăsăturilor de caracter dezirabile în context pedagogic.

Valorile științifice (Teoria Integralizării Orientărilor Valorice, Modelul teoretic al orientărilor valorice și Modelul conceptual al educației axiologice, dar și teoriile referitoare la OV, identificate din literatura științifică), **produse în cadrul noii direcții de cercetare Teoria și metodologia formării orientărilor valorice, au fost integrate în resursele curriculare elaborate** pentru necesitățile cercetării și valorificate în contextul asigurării integralității, consecutivității și continuității formării orientărilor valorice la adolescenți (15-17 ani) și tineri (20-35 ani), **prin elaborarea curriculumului la disciplina Educația prin valori și pentru valori și a suportului de curs Educația prin valori și pentru valori** [112]; au fost integrate și în conținuturile științifice ale programelor de formare profesională continuă a cadrelor didactice (Modulul Psihopedagogie, curriculumul la cursul *Promovarea valorilor în contextul parteneriatului social*). În parte, pentru cadrele didactice din învățământul general au fost elaborate modele de proiecte ale activităților educative cu adolescenții la disciplina *Dezvoltarea personală*, orientările valorice fiind incluse ca unități de conținut la curriculumul *Dirigenție, Dezvoltarea personală*. Valorile teoretice, produse în cercetare, privind formarea orientărilor valorice au fost valorificate și în conținutul programelor de formare profesională continuă a tinerilor masteranzi prin intermediul curriculumului la disciplina *Educația prin valori și pentru valori* (a fost elaborat curriculumul și suportul de curs *Educația prin valori și pentru valori*).

Etapa III, Formativă a vizat realizarea propriu-zisă a procesului de formare a orientărilor valorice la disciplina universitară *Educația prin valori și pentru valori* prin implementarea conținuturilor proiectate în grupul experimental de subiecți în procesul de predare-învățare-evaluare a OV la studenții ciclului II, în cadrul orelor și la cursurile de formare profesională continuă prin programul *Promovarea valorilor în contextul parteneriatului*

social. Demersul pedagogic (Figura 8) *evocă metodologia formării OV*, care a devenit posibilă prin implementarea resurselor curriculare elaborate pentru formarea profesională inițială a tinerilor. Metodologia formării OV la adolescenți și tineri a fost realizată prin activități educaționale orientate spre educația axiologică prin intermediul conținuturilor curriculare în conformitate cu indicatorii OV, au fost valorificate criteriile de evaluare a OV pentru descrierea particularităților formării și a dinamicii pozitive a OV.

Experimentul pedagogic formativ, organizat cu loturile experimentale de adolescenți și tineri, a pus în valoare Demersul pedagogic, orientat spre dezvoltarea particularităților individual-psihologice ale subiecților experimentali în cadrul activităților. Exigențele de natură științifică și de natură metodologică față de activitatea formatorilor au fost avansate cu scopul: excluderii posibilităților de influență negativă, a construcției relației de cooperare, ajutor între moderator și participanți, a participării voluntare, bazate pe interes și dorință proprie a subiectului; a creării atmosferei confortabile și a acceptării pozițiilor individuale ale subiecților etc. Pentru validarea Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice a fost elaborat pentru adolescenți din IPLT „N.Iorga”, Chișinău Programul de formare a orientărilor valorice, constituit din 8 compartimente, axate pe formarea OV, racordate cu Curriculumul Național și la tendințele educației la nivel național și internațional, canalizate pe consolidarea referențialului axiologic din perspectiva OV: *morală, recunoașterea socială, avantajul material, creația, dezvoltarea personalității, sănătatea, dezvoltarea profesională, familia*. Fiecare compartiment a fost proiectat pentru 5 ședințe, care au fost aplicate în contextul lecțiilor la disciplina *Dezvoltare personală, Dirigenție* și în afara orelor, ca activitate extrașcolară, prin organizarea unor ședințe individuale sau de grup, cu durata de până la 45 minute.

Conform recomandărilor Curriculumului Național la disciplina *Dezvoltare personală*, în cadrul activităților realizate cu adolescenții, au fost proiectate conținuturi pentru „învățarea reflexivă asupra problemelor reale din viață, prin implicarea adolescenților în activități concrete, orientate spre rezolvarea problemelor personale, interpersonale și a celor din comunitate” [78, p. 6]. Luând în considerare rezultatele evaluărilor anterior realizate, am încercat să valorificăm potențialul adolescenților, specific vârstei și am pus accentul „pe conturarea sistemului de atitudini și valori, formarea cărora, în

perioada adolescenței, are o mare influență asupra parcursului de viață adultă” [78, p.6].

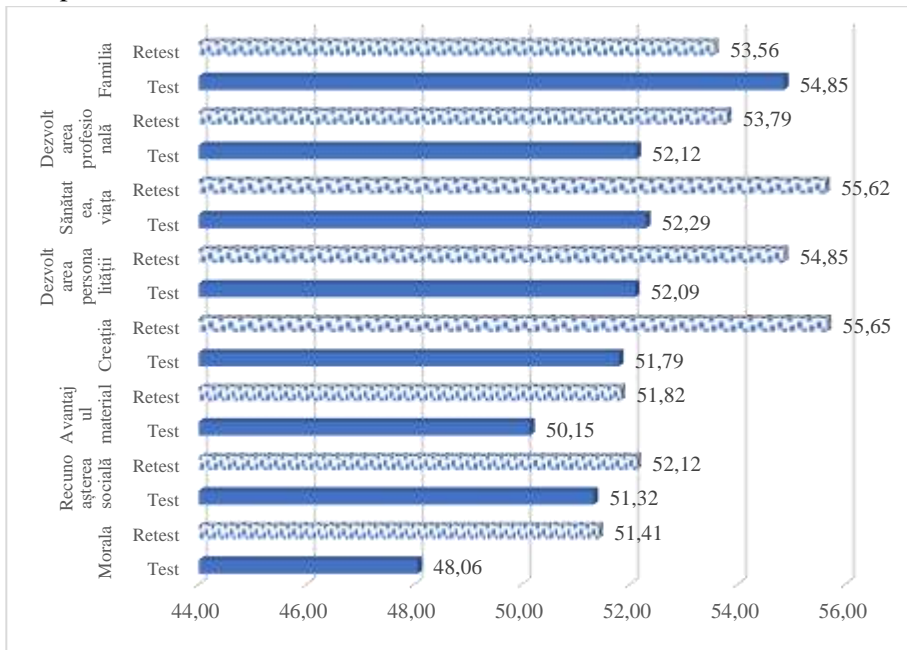


Fig. 9. Date experimentale comparate privind formarea OV la adolescenții grupului experimental în fazele test-retest (CEOV)

Ca urmare a realizării experimentului formativ a fost aplicat repetat CEOV, scopul căruia a fost evaluarea OV ale adolescenților din grupul experimental și de control, pentru determinarea semnificației diferențelor prin tehnica test-retest, fapt ce a permis formularea concluziilor privind validarea Programului de formare a orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

Semnificația diferențelor datelor eşantioanelor-pereche în fazele test-retest a fost confirmată prin rezultatele obținute din aplicarea testului t Student. Rezultatele t Student s-au dovedit a fi semnificative în cazul variabilelor: Morală ($t_{(34)} = -8,330$, $p < 0,001$), Avantajul material ($t_{(34)} = -3,203$, $p = 0,003$), Creația ($t_{(34)} = -5,669$, $p < 0,001$), dezvoltarea personalității ($t_{(34)} = -5,209$, $p < 0,001$), Sănătate ($t_{(34)} = -6,499$, $p < 0,001$), dezvoltarea profesională ($t_{(34)} = -6,499$, $p = 0,001$).

Spre deosebire de datele grupului experimental, au fost examinate rezultatele formării componentelor structurale ale OV la adolescenții din grupul de control, care au demonstrat modificări nesemnificative în cazul

majorității variabilelor, cu excepția variabilei Sănătate și Familie, confirmate și prin datele testului t-Student pentru compararea a două eșantioane perechi.

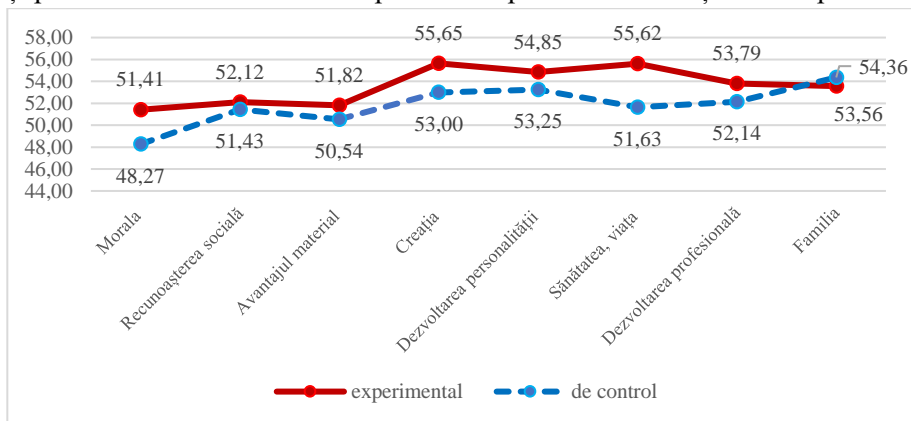


Fig. 10. Date comparate privind formarea OV la adolescenții grupelor experimentali și de control în faza retest (CEOV, puncte)

Analiza datelor experimentale ale adolescenților din grupele experimentală și de control, obținute la faza retest (Figura 10.), demonstrează dominarea indicilor la toate variabilele ale OV, cu excepția variabilei *familia* (aceasta prevalează la subiecții grupului de control după punctaj – 54,36 p.). Acest fapt confirmă eficacitatea programului realizat cu adolescenții grupului experimental.

Pentru *tineri* Demersul pedagogic a fost implementat prin integrarea conținuturilor în cadrul disciplinelor de la cursurile de formare profesională continuă la Modulul psihopedagogic și la Programele de formare profesională (ciclul II). În experimentul dat au fost implicați 62 de tineri (dintre care 31 au constituit grupul experimental și 31 – grupul de control), cu vârsta cuprinsă între 22-35 ani și realizat în perioada 2019-2021.

Scopul etapei formative a constituit în formarea orientărilor valorice la tineri. Organizarea și realizarea acestei etape s-a axat pe Teoria integralizării OV, Modelul teoretic al OV, Modelul conceptual al educației axiologice, care au avut la bază fundamentele epistemologice ale sistemului de formare a OV, principiile și mecanismele de formare a OV, legitatea caracterului ciclic al formării OV. Conform etapelor de realizare a Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri, a doua etapă a prevăzut elaborarea resurselor formative

pentru tineri, fiind asigurate prin elaborarea curriculumului disciplinei *Educația prin valori și pentru valori (EPVPV)*.

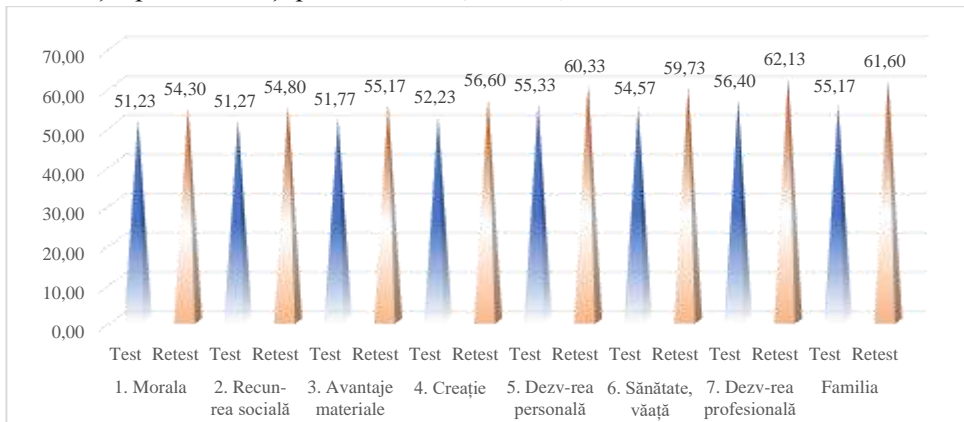


Fig. 11. Date comparate privind formarea OV la tinerii grupului experimental în fazele test-retest (CEOV, puncte)

Pentru determinarea impactului pedagogic a activităților desfășurate asupra OV la tineri, am aplicat repetat CEOV, au fost prelucrate datele obținute și au fost interpretate rezultatele obținute. Indicii generali demonstrează creșterea rezultatelor la toate variabilele cercetate în grupul experimental, cele mai înalte fiind înregistrate la variabilele: *dezvoltarea profesională* (62,13 p.c.), *familia* (61,60 p.c.), *dezvoltarea personalității* (60,33 p.c.), *sănătate* (59,73 p.c.). Orientările valorice nominalizate se plasează în partea de sus a ierarhiei structurale din sistem. Prioritatea acordată variabilelor *familie* și *sănătate* se explică prin situația pandemică dificilă din țară și din lume pe parcursul ultimilor doi ani. Considerăm că în afara programului realizat s-a produs și impactul direct al mass-media, a noutăților cu efect afectiv negativ, activitatea restricționată la locul de muncă, cerințele de respectare a măsurilor medico-sanitare, de igienă etc. – toate conducând la îndeplinirea cu rigurozitate a tuturor normelor și cerințelor de precauție.

Analiza figurii 12 demonstrează stabilitatea relativă a indicilor la toate opt variabile, precizăm că a avut loc în unele cazuri o creștere nesemnificativă, în altele cazuri, o scădere nesemnificativă a indicilor după rezultatele generale ale subiecților din grupul de control. Excepție constituie variabila *sănătate* care s-a modificat de la 54,40 p.c. până la 55,20 p.c. și diferența semnificativă, confirmată prin rezultatele testului t-Student: $t_{(30)} = -3,890$, $p = 0,001$, ceea ce se explică prin situația pandemică în perioada ultimilor ani.

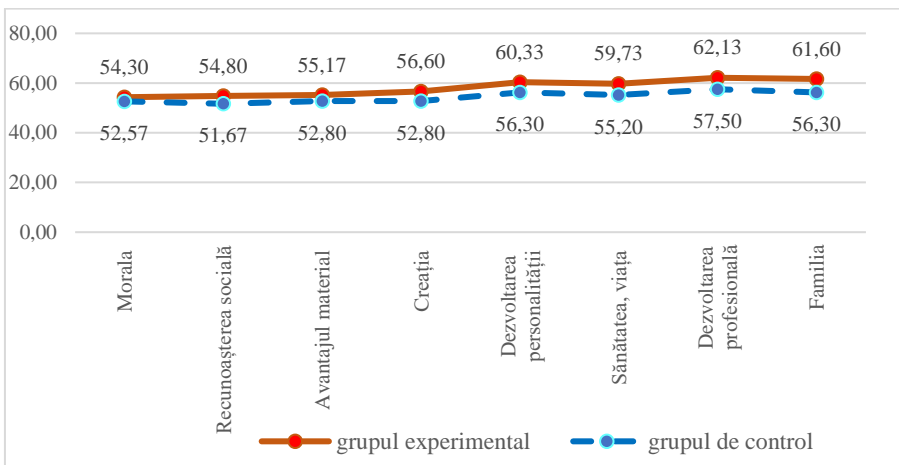


Fig. 12. Date comparate privind formarea OV la tinerii grupelor experimentală și de control în faza retest (CEOV, puncte)

Analiza datelor confirmă dominarea numerică a indicilor la variabilele *familia, dezvoltarea profesională, sănătate/viață, dezvoltarea personalității*. Diferențele oscilează de la 4 puncte până la 6 puncte. Pentru confirmarea semnificației diferențelor, am aplicat test t-Student cu ajutorul căruia am obținut datele t prin care se confirmă diferențe comparate semnificative între toate variabilele grupelor experimentală și de control.

Implementarea curriculumului la disciplina *Promovarea valorilor în contextul parteneriatului social*, în cadrul programelor de formare profesională continuă ce constituie elementul esențial al Modulului Psihopedagogie, s-a produs prin explorarea nevoilor profesionale și a solicitărilor metodologice ale cadrelor didactice din instituțiile de învățământ general. Acest curriculum a avut drept scop familiarizarea cu informații științifice și pregătirea pentru formarea orientărilor valorice la adolescenți și tineri în cadrul disciplinelor școlare, inclusiv la *Dirigenție* și la *Dezvoltarea personală* în mod obligatoriu, inclusă în Planul-Cadru pentru învățământ primar, gimnazial și liceal din 2018-2019. Rezultatele obținute confirmă ipoteza cercetării, demonstrând eficacitatea demersului pedagogic, funcționalitatea TIOV, a modelelor conceptuale, a mecanismelor, a conceptelor și a Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Demersul investigațional vizează fundamentarea științifică și valorificarea praxiologică a unei viziuni epistemologice asupra formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri prin educație axiologică. Apreciind contribuția semnificativă a multiplelor studii desfășurate prin analiza retrospectivă a datelor, pozițiilor, opiniilor, constatăm că formarea orientărilor valorice la tânără generație în sistemul educațional denotă incoerențe ce afectează calitatea procesului educațional și a formării personalității. Lipsesc poziții științifice clare privind conceptualizarea orientării valorice și a valorii, fapt ce constituie un impediment în discriminarea acestora la nivel de structură și conținut, în stabilirea mecanismelor de formare a orientărilor valorice ale tinerei generații în contextul parteneriatului educațional.

Rezultatele științifice importante ale cercetării realizate sunt sintetizate în următoarele concluzii generale:

1. Din perspectiva abordărilor teoretice, **au fost determinate fundamentele epistemologice privind orientările valorice și educația axiologică** în baza acțiunilor investigative analitico-sintetice, efectuate în vederea estimării paradigmelor psihanalitice, umaniste, behavioriste, cognitiviste, constructiviste și a modelelor structurale teoretice ale OV existente în comunitatea științifică. Definițiile OV se referă, în fond, la aspecte generale de natură axiologică și din aceste considerente nu pot fi valorificate complex în educația axiologică a adolescenților și tinerilor. Deducem că, deși valorile, ca parte componentă a OV, sunt stipulate în documentele de politici ale educației, se impune pregnant reconsiderarea acestora în vederea integralizării orientărilor valorice la adolescenți și tineri în conformitate cu sistemul de valori naționale și universale, fondate de repere conceptuale clarificate explicit din punct de vedere științific, în vederea soluționării contradicțiilor în abordarea teoretică și practică a educației axiologice (identificarea principiilor funcționale de acțiune și elaborarea metodologiei de formare a orientărilor valorice). Din aceste rațiuni științifice, în cercetare **au fost conceptualizați termenii: „valoare, ca punct central de poziționare al întregului sistem de personalitate, ce constituie finalitatea transcendentă, dar nu finală a procesului educațional, influențată de mediul sociocultural ce coordonează sfera cognitivă, afectivă, volitiv-motivațională și comportamentală a subiectului o perioadă îndelungată de timp”** [80] și **„orientări valorice, ca și construct dinamic al spectrului de convingeri,**

atitudini, dispoziții, comportamente interdependente și ierarhic organizate în contextul sistemului de valori al personalității” [80; 101].

2. Problematika cercetării, generată de criza globală a educației, pe de o parte, și de evaluarea fundamentelor teoretice existente și studiul experimental complex, pe de altă parte, au permis constatarea privind: (a) necesitatea stabilirii elementelor structurale și a conținutului orientărilor valorice (*morale, de recunoaștere socială, avantaje materiale, de creație, dezvoltare personală și profesională, sănătate, familie*), a mecanismelor de formare a orientărilor valorice în învățământul general și superior; (b) oportunitatea identificării metodologiei de evaluare a orientărilor valorice ale personalității în devenire; (c) deficitul metodologic de modele pedagogice axate pe formarea orientărilor valorice la adolescenți și tineri în planul proiectării și realizării acțiunilor pedagogice facilitante în sensul stimulării corelației cu celelalte elemente ale sferei personalității, a impactului asupra întregii personalități și a mediului social; (d) caracterul nedeterminat al direcțiilor de promovare a OV fundamentale ale vieții [79; 85; 89; 91; 92; 97; 107; 112].

3. Prin studiul experimental, realizat prin aplicarea unui set de instrumente existente pentru fiecare element constitutiv al OV evidențiat, definitivat și argumentat în detalii, **au fost determinate structura și conținutul orientărilor valorice [88], specificul constituirii acestora la adolescenți și particularitățile formării OV la tineri [85]**, confirmat prin validarea conceptelor elaborate (valoare, orientări valorice).

4. În temeiul abordărilor teoretice din domeniul filosofiei, pedagogiei, psihologiei, sociologiei, prin sinteza rezultatelor cercetării experimentale realizate, **a fost conceptualizată Teoria de integralizare a orientărilor valorice, reprezentată de Modelul teoretic al orientărilor valorice, elaborat în baza principiilor formării orientărilor valorice și a legității caracterului ciclic al orientărilor valorice [101]**, ce reflectă chintesența fundamentelor conceptuale, metodologice și praxiologice pentru formarea orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor.

5. Preocupările științifice privind formarea OV la adolescenți și tineri **au stimulat elaborarea mecanismelor constituirii orientărilor valorice la adolescenți și tineri: mecanismul autodeterminării și mecanismul autoactualizării**. Mecanismele de formare a valorilor și funcționare a orientărilor valorice sunt universale: constituirea și funcționarea orientărilor

valorice începe treptat cu formarea personalității și nu este una completă din start, oprindu-se la unele din componente, apoi – dezvoltând altele ce urmează ș.a.m.d.; procesul de constituire a orientărilor valorice este ciclic, este specific pentru fiecare etapă de vârstă și are limitele sale de dezvoltare, ce corelează cu particularitățile psiho-individuale ale personalității și cu cele ale mediului socio-cultural din care face parte subiectul. Componentele constitutive ale orientărilor valorice au relevat: valori, convingeri, atitudini, dispoziții, cunoștințe, experiențe, comportamente [111]. Elementele incluse formează valoarea personalității, ca element principal definitoriu pentru ansamblul de conținuturi al OV, care, prin urmare, funcționează în direcția inversă, conturând orientarea valorică a personalității. Funcționalitatea mecanismului orientărilor valorice a fost confirmată prin obținerea rezultatelor corelaționale mutuale dintre componentele nominalizate. Investigația experimentală a atitudinilor adolescenților și tinerilor ne-a permis să evidențiem dinamica și structurarea ierarhică a atitudinilor. Analiza datelor statistice referitor la particularitățile relației dintre componentele structurale ale orientărilor valorice constatăm prezența raportului semnificativ bivalent dintre valori și atitudini pe întreagă perioadă a vârstelor de adolescență și de tinerețe, care reflectă specificul caracteristic vârstelor, neoformațiunile, interesele prevalente ale subiecților, influențele mediului social [81, 82, 92; 103; 106]. **A fost stabilită și descrisă legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice**, care a facilitat declanșarea mecanismelor de autodeterminare și autoactualizare a OV la adolescenți și tineri.

6. A fost conceptualizată educația axiologică în contextul Teoriei de integralizare a orientărilor valorice, în termeni de finalități, conținuturi, metodologie specifică și valori generatoare de comportamente, dispoziții, atitudini și a convingerilor, care în ansamblu sunt definitorii pentru conturarea valorilor, care asigură construcția și funcționalitatea OV. Astfel, „**educația axiologică** constituie *procesul de formare continuă axat pe sistemul de valori ale contemporaneității, proiectat în termeni de finalități, conținuturi și metodologii specifice, generatoare de orientări valorice, în contextul explorării cadrului formal-nonformal-informal*” [101]. Dezvoltarea și valorificarea potențialului uman este prioritatea primordială atât pentru sistemul educațional, cât și pentru societate *per ansamblu*, ceea ce este posibil de realizat prin implementare și utilizare a mecanismului de formare a valorilor și funcționare a OV, începând de la vârsta preșcolară, școlară mică,

dar, îndeosebi, acordându-i-se o atenție deosebită sfârșitului perioadei de preadolescență, adolescență propriu-zisă și până la tinerețe inclusiv [102].

7. În contextul identificării condițiilor pedagogice necesare pentru EA, **a fost elaborat și validat experimental Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri**, care a constat din trei etape, la fiecare fiind utilizate acțiuni de formare. **Dinamica pozitivă a formării OV**, confirmată prin analiza comparată a datelor statistice, **a fost asigurată prin valorificarea Chestionarului de evaluare a orientărilor valorice** (elaborat și validat în cadrul cercetării preliminare) [79]. Fundamentul *Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri* l-a constituit *Modelul conceptual al educației axiologice*. Pentru realizarea procesului de formare a componentelor OV în mediul educațional formal, informal și nonformal, au fost evidențiate și respectate principiile educației umaniste, constructiviste și cognitiviste, care asigură progresul dinamic în dezvoltarea generală a personalității, implicit și a orientărilor valorice ale acesteia [87, 90, 96, 98]. *Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri* este unul universal, de care pot beneficia specialiștii din domeniul Științelor educației, cadrele didactice din instituțiile de învățământ general și cel superior [101]. Rezultatele experimentale, obținute în urma realizării experimentului formativ, au confirmat eficiența **Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri**, prin datele statistice, la compararea indicilor etapelor de constatare și control.

8. Datele teoretice și praxiologice ale cercetării și validării eficacității funcționale a acestora au permis emiterea unor noi cunoștințe și concluzii științifice privind educația axiologică din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri. Problematika științifică înaintată a fost soluționată prin elaborarea TIOV, MTOV, CEOV, toate constituind repere semnificative în realizarea EA. Astfel, **problema științifică importantă soluționată în cercetare constă în formarea orientărilor valorice la adolescenți și tineri prin crearea premiselor teoretice ale educației axiologice**: definirea termenilor *orientări valorice*, *educație axiologică*; *conceptualizarea Teoriei integralizării OV reprezentată de Modelul teoretic al OV*, *principiile formării orientărilor valorice*, *mecanismele constituirii*

orientărilor valorice, și prin implementarea în practica educației a reperelor metodologice: Demersul pedagogic al educației axiologice în perspectiva formării orientărilor valorice, elaborat în baza legității caracterului ciclic al orientărilor valorice, fapt care a contribuit la dezvoltarea teoriei și practicii educației în contextul exigențelor societății contemporane [79; 101]. **Cadrul teoretic și praxiologic descris conturează identitatea științifică a cercetării în aria noii direcții de cercetare: Teoria și metodologia formării orientărilor valorice** prin valorile științifice produse în cercetare (TIOV, MCEA, MTOV, metodologia educației axiologice, generând sistemul OV, conforme exigențelor societății contemporane), creând premise obiective în vederea diminuării incertitudinilor axiologice ale adolescenților și tinerilor. Impactul social al soluționării problemei cercetării constă în dezactivarea factorilor generatori de criză a valorilor, facilitarea continuă a autodeterminării valorice și stimularea autoactualizării permanente a OV în sistemul axiologic individual al adolescenților și tinerilor.

RECOMANDĂRI:

Factorilor de decizie:

- renovarea documentelor de politici ale educației din perspectiva actualizării sistemului de valori ale personalității contemporane, în contextul crizei mondiale a educației, crizei valorilor și a pandemiei;
- formarea cadrelor didactice pentru proiectarea și realizarea EA.

Actanților educaționali:

- actualizarea conținuturilor curriculare în instituțiile de învățământ general și superior din perspectiva Teoriei și metodologiei formării OV;
- implementarea conținuturilor curricula și a Programei de formare a OV în procesul educațional din învățământul general și superior;
- valorizarea Modelului conceptual al educației axiologice și a Teoriei integralizării orientărilor valorice în procesul de formare profesională continuă a cadrelor didactice din învățământul general;
- implementarea conținuturilor programului formativ și a curriculumului EPVPV în instituțiile de învățământ general în cadrul formal, nonformal și informal;
- evaluarea periodică și sistematică a orientărilor valorice ale educabililor;
- racordarea permanentă a rezultatelor teoretice obținute la nivel național cu teoria și praxiologia EA pe plan global.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

- 1 ABRIC J.-C. Reprezentările sociale: aspecte teoretice. În: A. Neculau (coord.). *Reprezentările sociale. Psihologia câmpului social*/ Traducere de I. Mărășescu și R. Neculau. Ediția a II-a. Iași: Editura Polirom + Societatea Știință & Tehnică S.A., 1997, pp. 107-126.
- 2 ALEXANDRESCU, I. *Persoana, personalitate, personaj*. Iași: Editura Junimea, 1988. 360p.
- 3 ALLPORT, G.W. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1991. 578p.
- 4 ANDREI, P. *Filosofia valorii*. Ediția a III-a. Iași: Polirom, 1997.
- 5 ANDRIȚCHI V. *Fundamente teoretice și metodologice ale managementului resurselor umane în învățământul preuniversitar*: tz. de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2012.
- 6 BAGDASAR, N. Concepția filosofiei istorice la Heinrich Rickert. În: *Arhiva pentru știința și reforma socială*. București: Editura Institutului Social Român, 1927. Anul VII, Nr. 1-2. pp. 252-289. [citat 12.02.2014] Disponibil: www.dacoromanica.ro
- 7 BĂRSĂNESCU, Ș. *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință*. Ediția a II-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1976. 370 p.
- 8 BOROZAN, M., BEȚIVU, A. *Filosofia educației. Note de curs*. Bălți: Tipografia din Bălți, 2021. 158p. ISBN 978997532515-8.
- 9 BOTNARI, V. Dezvoltarea morală: evoluție ontogenetică și exigențe educaționale. *Educația morală a elevilor*: Ghid metodologic. Chișinău: Univ. de Stat din Tiraspol, Liceul Teoretic „Orizont”, 2014, pp. 24-41.
- 10 CALLO, T. *O pedagogie a integralității: Teorie și practică*. Chișinău: CEP USM, 2007. 171p. ISBN 978-9975-70-161-7.
- 11 CHELCEA, S. *Metodologia cercetării sociologice*. București: Editura Economică, 2004. ISBN 973-590-451-9.
- 12 CHIRCEV, A. *Psihologia atitudinilor sociale: cu privire specială la români*. București: Editura Institutului de Psihologie al Universității din Cluj din Sibiu, 1941. [citat 20.01.2020]. Disponibil: https://www.academia.edu/11037411/Chircev-1941_atitudini
- 13 COROPCEANU E. Formarea culturii cercetării ca prioritate în dezvoltarea socio-economică durabilă. În: *Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane*, Conferință științifică internațională. Ed. 1-a, Vol.I, 5-6 iunie 2021: pp.4-21. ISBN 978- 9975-76-346-2.
- 14 COJOCARU-BOROZAN, M. *Teoria culturii emoționale. Studiu monografic asupra cadrelor didactice*. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2010. 239 p. ISBN 978-9975-46-066-8.
- 15 COJOCARU-BOROZAN, M., BUSHNAQ, T., ȚURCAN-BALȚAT, L., ȘOVA T., ZAGAIEVSCHI, C., ANDRONE S. *Glosar: român - englez -*

- rus - francez - italian: *Pedagogia culturii emoționale*. București: Ed. Moroșan, 2017. 465 p. ISBN 978-606-626- 104-3
- 16 COJOCARU V. *Teoria și metodologia transferului inovațional în învățământul superior*. Chișinău: Editura Pontos, 2010. 244p. ISBN 978-9975-51-136-0.
 - 17 CRISTEA, S. *Educația pentru schimbare și dezvoltare*. Didactica Pro... nr.4 (104), 2017. 53-56. ISSN 1810-6455.
 - 18 CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995. 160p. ISBN 973-30-4398-2.
 - 19 CUZNEȚOV, L. *Educație prin optim axiologic*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2010. 159p. ISBN 978-9975-4073-2-8.
 - 20 DANDARA, O. *Conceptualizarea ghidării carierei în contextul educației permanente*. Teză de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2013
 - 21 DEWEY, J. *Fundamente pentru o știință a educației*. Selecția textelor, traducere, studiu introductiv și bibliografie critică V.Nicolescu. București: Editura didactică și pedagogică R.A., 1992. 368p.
 - 22 DEX. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2016, 1376 p. ISBN 978-606-704-161-3.
 - 23 *Enciclopedie de filosofie și științe umane*. București: All Educational, 2007. 1208p. ISBN 978-973-684-561-1.
 - 24 GAGIM, I. *Studii de filosofia educației*. Bălți: USARB, 2017. 160 p. ISBN 978-9975-50- 191-0
 - 25 GORAȘ-POSTICĂ, V. *Teoria și metodologia managementului proiectelor educaționale de intervenție*: Teză de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2013. 317 p.
 - 26 GORAȘ-POSTICĂ, V., NAHABA, L. (coord.) *Comunități școlare în acțiune pentru educația nonformală: Experiențe de succes*. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA, 2012. 200 p. ISBN 978-9975-4125-6-8.
 - 27 HADÎRCĂ, M. *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. În: *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*. Chișinău: Print Caro, 2011. 180p. ISBN 978-9975-56-030-6.
 - 28 LIICEANU, G. *Ușa interzisă*. Docplayer, 2001. [citat 10.09.2021]. Disponibil: <https://docplayer.fr/72094446-Usa-interzisa-gabriel-liiceanu.html>
 - 29 LUPAȘCU, Ș. *Logica dinamică a contradictoriului*. București: Editura Politică, 1982. 439p.
 - 30 MACAVEI, E. *Pedagogie. Teoria educației*. / Educația XXI. Vol. I. București: Aramis Print, 2001. 352p. ISBN 973-8294-00-2
 - 31 NIETZSCHE, F. *Dincolo de bine și de rău. Preludiu la o filozofie a viitorului*. București: Humanitas, 1992. 224 p. ISBN: 973-28-0274-x.

- 32 PANICO, V. Aspecte teoretice și praxiologice de tipizare a strategiilor de formare a atitudinilor de învățare la elevii de vârstă școlara mica. În: *Probleme actuale ale didacticii științelor reale consacrată aniversării a 80-a a profesorului universitar Ilie Lupu*. Ediția a II-a Vol.2, 11-12 mai 2018, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2018, pp. 182-186. ISBN 978-9975-76-239-7.
- 33 PATRAȘCU, D., CRUDU, V. *Calitatea învățămîntului în instituțiile preuniversitare: management-tehnologii-metodologii-evaluare*. Chișinău: Gunivas, 2007. 378 p. ISBN 978-9975-908-66-5.
- 34 PÂSLARU, VI. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. În: *Didactica Pro...*, *Revistă de teorie și practică educațională*, 2006, Nr. 1 (35), pp. 3-10.
- 35 *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare / aut..*: Vlad Pâslaru, Tatiana Callo, Nicolae Silistraru; coord. Maria Hadârcă. Ch.: Print Caro, 2011. 180p. ISBN 978-9975-56-030-6.
- 36 PIAGET, J., INHELDER, B. *Psihologia copilului*. Vol. 369. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 200 p.
- 37 POPOVICI, D. *Sociologia educației*. Iași: Institutul European, 2003. p.292. ISBN 9736112640
- 38 RADU, C. *Arta și convenție*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- 39 RÂMBU, N. *Filosofia valorilor*. București: Editura didactică și pedagogică R.A., 1997.
- 40 ȘCHIOPU, U.; VERZA, E. *Psihologia vârstelor*. București: E.D.P., 1995
- 41 ȘERBĂNESCU, B. *Valorile naționale și educația*. București: Editura Universitară Carol Davila, 2000. 207p.
- 42 SILISTRARU, N. *Etnopedagogie și educație*. Chișinău: CEP UST, 2021. 407p. ISBN 978-9975-76-295-3.
- 43 SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2006. 176p.
- 44 ȘLEAHTIȚCHI, M. Reprezentarea socială: între permanență și transformare. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*. 2010, nr. 18, pp. 79-95. ISSN 1857-0224.
- 45 ȘLEAHTIȚCHI, M. *Liderii în dinamica reprezentării sociale: fundamente epistemologice și paradigme experimentale*. Referatul tezei de doctor habilitat în psihologie (prezentat în baza lucrărilor științifice publicate). Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2019/55214/mihai_sleahitchi_abstract.pdf.
- 46 ȚVIRCUN, V. *Valorificarea criteriului istoricității în pedagogie*: tz. de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2013
- 47 VIANU, T. *Filosofia culturii și teoria valorilor*. București: Editura NEMIRA, 1998.

În limba engleză:

- 48 ALLARDT, E. Having, loving, being: An alternative to the Swedish model of welfare research. In: *The Quality of Life*. Oxford University Press, 1993. 88–94.
- 49 BENEDICT, R. *Patterns of culture* [online]. [citat 12.09.2021]. Disponibil: https://www.berose.fr/IMG/pdf/1934-patterns_of_culture.pdf
- 50 GOUVEIA, V., MILFONT, T., GUERRA, M., Functional theory of human values: Testing its content and structure hypotheses. *Elsevier. Personality and Individual Differences*, Vol. 60, 2014, p. 41– 47.
- 51 FISHBEIN, M. An investigation of the relationship between beliefs about an object and the attitude toward that object. *Human Relations*, 1963, vol. 16 (3), pp. 233-239. [citat 02.05.2019]. Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/001872676301600302>
- 52 HORKHEIMER, M. *Critical theory. Selected essays Max Horkheimer*. Translated by Matthew J. O'Connell and others. New York: The Continuum Publishing Company, 2002. [citat 18.08.2020]. Disponibil: https://monoskop.org/images/7/74/Horkheimer_Max_Critical_Theory_Selected_Essays_200.pdf
- 53 KELLY, G. A. *The psychology of personal constructs: Vol. 1. A theory of personality*. L.: Routledge, 1991. 422p. ISBN 978-041-503-797-6
- 54 KLUCKHOHN, C. K. Values and Value Orientations in the Theory of Action. In: T. Parsons and E. A. Shils (Eds.), *Toward a General Theory of Action*. Cambridge, MA: Harvard University Press. Kluckhohn, F. R., & F. L. Strodbeck. 1961. Variations in value orientations. Evanston, IL: Row, Peterson.
- 55 KOHLBERG, L. *Essays on Moral Development: Vol. 1, The Philosophy of Moral Development*. San Francisco: Harper and Row, 1981.
- 56 ROKEACH, M. *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York, NY. 1973. 438p. ISBN-13: 978-0029267509.
- 57 ȘOITU, L. UNGUREANU, R., RUSU, C. European partnership for teacher training in Universities. În: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 142 (2014). 200 – 206. [citat 22.12.2021] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/275544059_European_Partnership_for_Teacher_Training_in_Universities
- 58 SCHWARTZ, S. H. An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 2012. 1–20 <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1116&context=orpc>
- 59 TOMAR, B. Axiology in Teacher Education: Implementation and Challenges. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 2014, 4 (2), 51-54
- 60 VOICU, B. *Values and the sociology of values*. În: *Sociology*. Coord. Lazăr Vlăsceanu, Iași: Editura „Polirom”, 2010, pp. 249-294. [citat 26.02.2020]. Disponibil:

- https://www.academia.edu/3190136/Bogdan_Voicu._2010._Values_and_the_sociology_of_values_pp._249-294_in_Laz%C4%83r_V1%C4%83sceanu_coord._Sociology_Ia%C5%9Fi_Polirrom_in_Romanian_language_
- 61 WEBER, M. *The theory of Social and Economic Organization*. Translated by A.M.Henderson and T.Parsons. N.Y.: Oxford University Press, 1945. 436p. [citat 10.11.2021]. Disponibil: https://archive.org/details/weber-max.-the-theory-of-social-and-economic-organization-1947_202106/page/n3/mode/2up
- În limba rusă:**
- 62 АДОРНО, Т. *Проблемы философии морали*. Пер. с нем. М. Л. Хорькова. М.: Республика, 2000. 239 с. [citat 10.11. 2020]. Disponibil: http://web.krao.kg/12_filosofia/0_pdf/1.pdf
- 63 АРИСТОТЕЛЬ *Политика*. Пер. с древнегреч. С.Жебелева. М.: РИПОЛклассак, 2016. 528с. ISBN 978-5-386-09429-4.
- 64 ВЫГОТСКИЙ, Л. *Психология развития ребенка*. М: Изд-во Смысл, Изд-во ЭКСМО, 2004. 512с. ISBN 5-699-03524-9.
- 65 ГЕГЕЛЬ, Г.В.Ф. *Энциклопедия философских наук*. Т. 1. Наука логики. М., «Мысль», 1974. 452 с.
- 66 ГЁТЕ, И.В. *Поэзия и правда. Из моей жизни*. Пер. с нем. Н.А.Холодовского. М.: РИПОЛклассик, 2020. 332с. ISBN 978-5-386-10371-2.
- 67 ДАВЫДОВ, В.В. *Проблемы развивающего обучения*. М.: Педагогика, 1986. 240с.
- 68 ДЬЮИ, Дж. *Общество и его проблемы*. Перевод с англ. И.И. Мюрберг, А.Б. Толстова, Е.Н. Косиловой. Москва: Изд-во „Идея-Пресс”, 2002. [citat 10.08.2020]. Disponibil: <http://library.khpg.org/files/docs/1372596171.pdf>
- 69 КАРПУШИНА, Л.В.; КАПЦОВ, А.В. *Психология ценностей российской молодежи*: монография. Самара: Изд-во СНЦ РАН, 2009. 252с. ISBN – 978-5-93424-446-1
- 70 КРИВЫХ, Н.И. *Формирование ценностного отношения к иностранному языку у студентов неязыковых специальностей педагогических вузов*: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08: Астрахань, 2005. 180с. <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/formirovanie-cennostnogo-otnosheniya-k-inostrannomu-jazyku-u-studentov-nejazykovyh.html>
- 71 ЛЕОНТЬЕВ, А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность: учебное пособие*. 2-е издание. Москва: Смысл, Академия, 2005. 352 с. ISBN 5-89357-153-3.
- 72 МЯСИЩЕВ, В.В. *Психология отношений: Избр. психол. тр.* М.: Ин-т практич. Психологии; Воронеж: НПО МОДЭК, 1995. 356 с. ISBN 5-89112-046-1

- 73 ШАХОВСКИЙ, В.И. *Что такое лингвистика эмоций*. (2009). [citat 25.01.2020]. Disponibil: http://tverlingua.ru/archive/012/3_shakhovsky.pdf
- 74 *Cadrul de referință al curriculumului național* / aut.: Vladimir Guțu, Nicolae Bucun, Adrian Ghicov [et al.]; coord.: Lilia Pogolșa, Valentin Crudu ; experți intern.: Ciprian Fartușnic, Daniel Petru Funeriu ; Min. Educației, Culturii și Cercet. al Rep. Moldova. – Chișinău : Lyceum, 2017 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”). – 104 p. [citat 30.05.2021] Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_final_rom_tip_ar.pdf
- 75 *Cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică*. Vol.1. Contextul, concepte și model de competențe. <https://rm.coe.int/cdc-vol1-168097e5d1>
- 76 *Codul Educației al Republicii Moldova*. Nr. 152 din 17.07.2014. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24.10.2014, Nr. 319-324 (634). Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355156>
- 77 *Notă de concept privind viziunea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”*. [online]. [citat 12.09.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/nota_de_concept_viziunea_snd_2030.pdf
- 78 *Curriculumul național. Disciplina dezvoltare personală. Ghidul de implementare a curriculumului disciplinar* [online]. Chișinău, 2018 [citat 10.06.2021]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/dp_liceu_2018-08-18_curriculum_ghid_0.pdf

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTOAREI LA TEMA TEZEI

Monografie:

- 79 **ANTOCI, D.** *Teoria și metodologia formării orientării valorice a adolescenților și tinerilor*. Chișinău: Print-Caro, 2020. 220p. ISBN 978-9975-56-811-1

Articole în ediții științifice internaționale:

- 80 **ANTOCI, D.** Values and Value Orientations of Adolescents and Young People in Pre-Pandemic and Pandemic Situations. *Postmodern Openings*, 12(3), 2021. 288-310. <https://doi.org/10.18662/po/12.3/341> URL: <https://lumenpublishing.com/journals/index.php/po>
- 81 **ANTOCI, D.** Education and Spirituality Challenges and solutions of online education. In: Challenges and solutions of online education. The Proceeding of the 5th International Conference Education and Spirituality, University of Craiova, Romania, 25-26 June 2021. Editura Universitară București. pp.90-97. ISBN 978-606-28-1376-5. ISSN 2810 – 4676.

- 82 **ANTOCI, D.** Values and Emotions in Personality System of Adolescents and Youths. In: Lumen Proceedings: Vol. 16. *ATEE 2020 - Winter Conference. Teacher Education for Promoting Well-Being in School*. O. Clipa (vol. ed.). Suceava, 2020 (pp. 01-26). Iasi, Romania: LUMEN Publishing House, 2021. <https://doi.org/10.18662/lumproc/atee2020/01>
- 83 **ANTOCI, D.** Convictions in the context of personality values formation in adolescents and young people. In: *Advances in Education Sciences*, 2020, 1 (2), pp. 40-63. [citat 28.08.2020]. Disponibil: https://aesj.ro/wp-content/uploads/2020/08/AESJ_1_2020_complete-40-63.pdf
- 84 **ANTOCI, D.** Behaviours, emotions, attitudes, convictions, and values in the framework of value orientation in adolescence and youth ages. In: *International Forum for Education. Challenges of modern education*. Education – teacher – learner. 2020, No.13. pp.151-170. ISBN 976-43-8180-420-2.
- 85 **ANTOCI, D.** Value orientations of adolescents and youth: review and current situation. In: *Homo et Societas*, Nr. 5/2020, pp. 150-162. ISSN 2543-6104 / e-ISSN 2719-485X. DOI 10.4467 / 25436104HS.20.011.13244. Disponibil: <https://www.ejournals.eu/Homo-et-Societas/?fbclid=IwAR3MuoCmEBp87idJMuyMn6YVCzwYgA8zQfZQ-SmGGS9PqStAgLh0Nx5Jan8/>
- 86 **ANTOCI, D.** Inter- and transcultural values – fundamental premises in formation of integral personality. In: *Edukacja Zawodowa I Ustawiczna: Polsko-Ukraiński Rocznik Naukowy*. Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, 2019, Nr. 4, pp. 91-103.
- 87 **ANTOCI, D.** Lifelong learning and value orientation development in personality's system. *Annals of the University of Craiova, Psychology - Pedagogy*, year XIX, 2020, No. 41. pp. 27-37. [citat 24.08.2020]. Disponibil: https://aucpp.ro/wp-content/uploads/2020/07/2.-AUC_PP_no_41_Antoci_D_pp.-27-37.pdf
- 88 **ANTOCI, D.** Manifestation of values through convictions, attitudes, behaviors. In: *Theory and Practice of modern psychology: Realities and Perspectives*. Materials of International Scientific and Practical Conference, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine. October 31, 2019, pp. 8-9. [citat 24.06.2020]. Disponibil: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u175/zbirnik_materialiv_konferenciyi_3.pdf
- 89 **ANTOCI, D.** Perspectives of approach to value orientation through psychoanalytic, humanistic, and constructivist paradigms. In: *Annals of the University of Craiova. Psychology – Pedagogy*. 2019, no. 39(1). pp.9-18. ISSN 2668-6678. ISSN-L 1582-313X. Disponibil: <https://ideas.repec.org/a/edt/aucpp/v39y2019i1p9-18.html>
- 90 **ANTOCI, D.** The modern concept of value orientation. In: *Advances in Education Sciences*. 2019, Volume 1, Issue 1, pp.67-84. ISSN: 2668-5256

- 91 **ANTOCI, D.** Theoretical-experimental research: an experience of innovation transfer. In: *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти: тези VII Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2021 року, м. Чернігів), 2021. pp.7-11*
- 92 **ANTOCI, D.** Value orientations and attitudes: specific of manifestation and relationship at adolescence and youth ages. In: *Вісник Національного університету «Чернігівський Колегіум» імені Т.Г. Шевченка, серія: Педагогічні науки, категорія «Б», випуск 7 (163), 2020, с. 38-45.*
- 93 **ANTOCI, D., MİSLITCHI, V., DIACON, M.** Mentoring valorization in combating violent and aggressive behaviour in preadolescence and adolescence. In: *Hungarian Educational Research Journal. 2020, Volume 10, Issue 3. Online ISSN 2064-2199. Disponibil: <https://akjournals.com/view/journals/063/10/3/article-p189.xml>*
- 94 **ANTOCI, D.** Abordări teoretice ale valorilor civice. In: *Kreatikon: „Creativitate–formare–performanță”*: materialele Simpozionului național cu participare internațională, Ediția a X-a. Iași: Editura „Spiru Haret”, 2013, p. 428-432.
- 95 **ANTOCI, D.** Abordare teoretico-metodologică a valorilor civice. In: *Kreatikon: Creativitate – formare – performanță. Simpozion național: Ediția a XI-a, 10-11 aprilie 2014.* Iași: Editura Spiru Haret, 2014, pp. 197-203. ISSN 2068-1372.
- 96 **ANTOCI, D.** Impactul valorilor interculturale asupra dimensiunii morale a personalității. In: *Interdisciplinary Aspects of Contemporary Higher Education. International Conference, May 10th, 2018. Supplement of the interdisciplinary study review „C.Stere”, 1 edition.* Iași: Vasiliana'98, 2019, pp.417-423. ISBN 978-973-116-631-5. Disponibil: https://zenodo.org/record/3361189/files/RSI_2018_3-4_pp172-178.pdf?download=1

Articole în reviste științifice:

- 97 **ANTOCI, D.** Formation of values in the education system: constructivist paradigm. In: *Acta et Commentationes, Sciences of Education, 2019, Nr. 17 (3), pp. 69-78.*
- 98 **ANTOCI, D.** Perspectives of attitude development through constructivist paradigm. In: *Acta et Commentationes, Sciences of Education, 2020, Nr. 2 (20), pp. 58-67*
- 99 **ANTOCI, D.** Valorile civice: conceptualizare, structură, evaluare. În: *Acta et Commentationes, Sciences of Education. 2018, nr.2 (13), pp.131-141. ISSN 1857-0623. Disponibil: file:///D:/Download/13-9-PB.pdf*
- #### **Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice:**
- 100 **ANTOCI, D.** Value orientation versus behavior at adolescents and young people. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective.* Conferința

- științifică națională cu participare internațională, 29-30 septembrie 2020. Chișinău: UST, 2020, Vol.3, pp.102-112. ISBN 978-9975-76-314-1. Disponibil:
<https://drive.google.com/file/d/1uElRiSLGaHidRUM61oL00ErDu-zRpIOL/view>
- 101 **ANTOCI, D.** Temeiuri științifice privind noua direcție de cercetare teoria și metodologia educației axiologice. În: *Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane*, Conferință științifică internațională. Ed. 1-a, Vol.I, 5-6 iunie 2021: pp.109-129. ISBN 978- 9975-76-346-2
- 102 **ANTOCI, D.** Educație axiologică: tradiție versus postmodernitate. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională, 29-30 septembrie 2020*. Chișinău: UST, 2020, Vol.2, pp.16-20. ISBN 978-9975-76-313-4. Disponibil:
<https://drive.google.com/file/d/1ztzo0ukzzATq3mfKWOPpCqQW-KdbEzAs/view>
- 103 **ANTOCI, D.** Manifestările comportamentale ale adolescenților prin prisma behaviorismului. În: *29 ani de la fondarea Universității de Stat din Comrat. Conferința științifico-practică internațională, 11 februarie 2020*. Komrat: KFY, 2020 (Tipogr. „A&V Poligraf”), T. 3, p.22-28. ISBN 978-9975-83-093-5.
- 104 **ANTOCI, D.** Mecanismul de formare a valorilor personalității. În: *Dialog intercultural polono-moldovenesc: Culegere de studii: Univ. de Stat din Tiraspol cu sediul la Chișinău, Inst. de Asistență Soc. a Univ. Ped. din Cracovia-Polonia, Centrul de Istorie și Cultură Poloneză de la UST*. Chișinău: S. n., 2018 (Tipografia UST), vol.2, nr.2, pp.153-162. ISBN 978-9975-76-207-6.
- 105 **ANTOCI, D.** Motivația elevilor în context școlar. In: *Perspectiva psihosocială a asigurării calității educației în Republica Moldova*. N. Bucun [et al.]. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2010, pp. 63-76.
- 106 **ANTOCI, D.** Particularitățile sferei afective ale adolescenților și tinerilor. În: *Psihologia în mileniul III: provocări și soluții = Psychology in the 3rd millennium: challenges and solutions, Conferința Științifică Internațională, 25 octombrie 2019*. Bălți: Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2020, pp.165-171. ISBN 978-9975-50-246-7.
- 107 **ANTOCI, D.** Particularitățile formării orientării valorice la adolescenți și tineri. În: *Învățământ superior: tradiții, valori, perspective. Conferința științifică națională cu participare internațională, 27-28 septembrie 2019*. Chișinău: Tipografia UST, 2019, Vol.1, pp.6-11. ISBN 978-9975-76-284-7.
- 108 **ANTOCI, D.** Sistemul de valori al personalității prin prisma constructivismului în educație. În: *Orientări Axiologice ale Constructivismului în Educația Modernă. Conferința științifico-practică națională cu participare internațională, 31 ianuarie-01 februarie 2020*. Chișinău: S.N. Tipogr. UST, 2020, p.251-254. ISBN 978-9975-76-299-1.

- 109 **ANTOCI, D., LEȘAN, L.** Valorile personale versus reușita școlară ale adolescenților. În: *Psihologia în mileniul III: provocări și soluții = Psychology in the 3rd millennium: challenges and solutions*, Conferința Științifică Internațională, 25 octombrie 2019. Bălți: Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2020, pp.254-259. ISBN 978-9975-50-246-7.
- 110 **ANTOCI, D.** Valorile civice și motivația pentru învățare la adolescenți – context de reflecție asupra procesului educațional. În: *Mediul social contemporan între reprezentare, interpretare și schimbare*. Conferința Științifică Internațională, 15 decembrie 2017. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2018, vol. 2, pp.31-42. ISBN 978-9975-50-220-7
- 111 **ANTOCI, D.** Value orientation from a structural perspective. în: *Educație–Poitică–Societate*. Materialele Congresului Științific Internațional Polono-Moldo-Român. Vol. III, nr. 1. Chișinău: S.n. (Tipogr. UST), 2019, pp. 10-18.
- Suporturi de curs:**
- 112 **ANTOCI, D.** *Educația prin valori și pentru valori*: suport de curs. Red. șt.: Valentina Botnari. Univ. de Stat din Tiraspol, Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară. Chișinău: S.n. (Tipogr. „Pulsul Pieței”), 2018.

ADNOTARE
ANTOCI Diana

**„Teoria și metodologia formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri”,
Teză de doctor habilitat în științe ale educației, Chișinău, 2022**

Structura tezei include: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 339 de surse, adnotare (română, engleză), concepte-cheie în limbile română, engleză, lista abrevierilor, 259 pagini de text de bază, 38 de tabele, 46 figuri, 14 anexe.

Publicații la tema tezei: 34 lucrări științifice.

Concepte-cheie: valori, orientări valorice, adolescenți, tineri, formare, educație axiologică.

Scopul investigației constă în conceptualizarea, fundamentarea științifică și valorificarea praxiologică a unei viziuni epistemologice asupra formării a orientărilor valorice la adolescenți și tineri.

Obiectivele cercetării: Determinarea fundamentelor epistemologice privind orientările valorice și educația axiologică; studiul experimental al specificului formării orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor; edificarea *Teoriei de integralizare a orientărilor valorice* reprezentată de *Modelul teoretic al orientărilor valorice*, legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice și de principiile formării orientărilor valorice; elucidarea mecanismelor formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; conceptualizarea educației axiologice în cadrul *Teoriei de integralizare a orientărilor valorice*; elaborarea și validarea experimentală a *Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*; elaborarea concluziilor generale și a recomandărilor metodologice privind educația axiologică a adolescenților și tinerilor în context formal, nonformal și informal.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării rezidă în: determinarea fundamentelor epistemologice privind orientările valorice și educația axiologică; conceptualizarea orientărilor valorice și a educației axiologice elaborate din perspectivă holistică, în acord cu caracteristicile psihologice ale adolescenților și tinerilor; elaborarea indicatorilor și a descriptorilor orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor; descrierea nivelurilor de formare și a particularităților formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; elaborarea *Teoriei integralizării orientărilor valorice* și a *Modelului teoretic al orientărilor valorice*; stabilirea și descrierea legității caracterului ciclic al orientărilor valorice și de principiile formării orientărilor valorice; elaborarea mecanismelor formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri și conceptualizarea educației axiologice, formularea concluziilor științifice privind educația axiologică a adolescenților și tinerilor.

Rezultatele științifice principale noi care au condus la înstituirea unei noi direcții de cercetare, Teoria și metodologia formării orientărilor valorice: interpretarea fundamentelor epistemologice cu privire la orientările valorice și educația axiologică, glosarul actualizat de termeni specifici cercetării, conceptele de orientări valorice și educație axiologică, elaborate din perspectiva particularităților psihologice ale adolescenților și tinerilor, caracteristicile nivelurilor de formare și a particularităților formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; *Teoria integralizării orientărilor valorice*, reprezentată de *Modelul teoretic al orientărilor valorice, legitatea caracterului ciclic al orientărilor valorice* și de *principiile formării orientărilor valorice*; mecanismele formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; conceptualizarea educației axiologice, Modelul conceptual al educației axiologice, Demersul pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice în contextul educației formale, nonformale și informale ale adolescenților și tinerilor.

Semnificația teoretică a cercetării este susținută de: examinarea interpretărilor teoretice ale orientărilor valorice și descrierea la nivel de structură și conținut a educației axiologice; definirea orientărilor valorice; elaborarea *Teoriei integralizării orientărilor valorice* și a *Modelului teoretic al orientărilor valorice*; elaborarea și descrierea legității caracterului ciclic al orientărilor valorice și a principiilor formării orientărilor valorice (*principiul afirmării OV*; *principiul validării sociale a OV*; *principiul consolidării atitudinilor*; *principiul interiorizării OV*; *principiul dezvoltării holistice a OV*; *principiul valorizării potențialului experiențial al personalității*); formularea indicatorilor, descriptorilor și a valorilor din cadrul orientărilor valorice (*morala, recunoașterea socială, avantajul material, creația, dezvoltarea personalității, sănătatea, dezvoltarea profesională, familia*).

Valoarea aplicativă a cercetării: determinarea metodologiei investigației experimentale a orientărilor valorice la adolescenți și tineri; elaborarea mecanismelor (*autodeterminării și autoactualizării*) formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; elaborarea criteriilor de evaluare a orientărilor valorice ale adolescenților și tinerilor; elucidarea mecanismelor constituirii priorităților valorice la adolescenți și tineri; conceptualizarea educației axiologice; elaborarea și validarea experimentală a *Demersului pedagogic al educației axiologice din perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri*; emitera unor noi cunoștințe și concluzii științifice privind educația axiologică în perspectiva formării orientărilor valorice la adolescenți și tineri; elaborarea unor recomandări metodologice educatorilor formali, nonformali și informali, implicați explicit și implicit în educația axiologică a adolescenților și tinerilor.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată în cadrul forurilor științifice internaționale și naționale, în cadrul Catedrei *Psihopedagogie și Educație Preșcolară*, Facultatea *Pedagogie*, UST, în cadrul stagiilor de mobilitate academică și de cercetare la Universitatea Pedagogică din Krakow, Polonia, Universitatea din Craiova, România, Universitatea „Ștefan Cel Mare” din Suceava, România.

ANNOTATION
ANTOCI Diana

„The Theory and methodology of the formation of value orientations in adolescents and young people”,
Thesis of doctor habilitat in sciences of education, Chisinau, 2022

Thesis structure includes: the introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 339 sources, the annotation (Romanian, English and Russian), key-concepts in Romanian, English and Russian languages, the abbreviation list, 259 pages of base text, 38 tables, 48 figures, 13 annexes.
Publications on the topic of the thesis: 34 scientific works.

Key-concepts: values, value orientations, adolescents, youths, formation, axiological education.

Investigation purpose: consists in the conceptualization, scientific substantiation and praxiological valorization of an epistemological vision upon the formation of the value orientations in adolescents and young people.

Research objectives: Determination of the epistemological foundations regarding the VO and axiological education; experimental study of the specifics of VO formation in adolescents and youth; building The Theory of VO integralization represented by The theoretical model of VO; lawfulness of the cyclic character of value orientations and of the principles of VO formation; elucidation of priorities constitution mechanism at adolescents and youth; conceptualization of the axiological education; experimental elaboration and validation of *The pedagogical step of axiological education in the formation perspective of value orientations in adolescents and youth*; issuing new scientific knowledges and conclusions regarding the AE in the perspective of VO formation in adolescents and youth; elaboration of general conclusions and methodological recommendations to formal, non-formal and informal educators explicitly and implicitly involved in the AE of adolescents and youth.

The scientific novelty and originality of the research lies in: determining the epistemological foundations regarding the value orientations and the axiological education; conceptualizing value guidelines and AE developed from a holistic perspective, in accordance with the psychological characteristics of adolescents and young people; elaboration of indicators and descriptors of the value orientations of adolescents and young people; description of the particularities of the VO formation in adolescents and young people; elaboration of the Theory of VO integration and the Theoretical model of VO; establishing and describing the legitimacy of the cyclic character of VO and the principles of the formation of value orientations; elaboration of mechanisms for the formation of VO in adolescents and young people and conceptualization of axiological education, formulation of scientific conclusions regarding axiological education of adolescents and young people.

The mainly new scientific results that led to the establishment of a new research direction, Theory and methodology of value orientation's formation: interpretation of epistemological foundations regarding VO and AE, updated glossary of research specific terms, concepts of value orientations and axiological education, elaborated from the perspective of the psychological particularities of adolescents and young people, the characteristics of the training levels and of the particularities constituting the VO in adolescents and young people; The theory of value orientations integration, represented by the Theoretical model of VO, the legitimacy of the cyclical character of value orientations and the principles of value orientation's formation; the mechanisms for establishing value guidelines for adolescents and young people; conceptualization of AE, The Conceptual model of axiological education, The Pedagogical demarche of AE in the perspective of forming value orientations in the context of formal, non-formal and informal education of adolescents and young people.

The theoretical significance of the research is supported by: the examination of the theoretical interpretations of the value orientations and the description at the level of structure and content of the axiological education; defining value orientations; elaboration of the Theory of integration of value orientations and of the Theoretical model of value orientations; elaboration and description of the legitimacy of the cyclical character of value orientations and of the principles of value orientation formation (principle of VO affirmation; principle of social validation of VO; principle of attitudes consolidation; principle of internalization of VO; principle of holistic development of VO; principle of valorization of personality potential); formulation of indicators, descriptors and values of value orientations (morality, social recognition, material advantage, creation, personality development, health, professional development, family).

The applicative value of the research: determining the methodology of the experimental investigation of the value orientations of adolescents and young people; elaboration of the mechanisms (self-determination and self-actualization) for setting value priorities for adolescents and young people; elaboration of criteria for evaluating the value orientations of adolescents and young people); elucidation of the mechanisms for setting value priorities for adolescents and young people; conceptualization of axiological education; elaboration and experimental validation of the pedagogical approach of axiological education in the perspective of forming value orientations in adolescents and young people; issuing new knowledge and scientific conclusions on axiological education in the perspective of forming value guidelines for adolescents and young people; elaboration of methodological recommendations to formal, non-formal and informal educators involved explicitly and implicitly in the axiological education of adolescents and young people.

The implementation of scientific results was carried out in international and national scientific forums, in the Chair of Psychopedagogy and Preschool Education, Faculty of Pedagogy, TSU, in academic mobility and research internships at the Pedagogical University of Krakow, Poland, University of Craiova, Romania, "Ștefan Cel Mare" University of Suceava, Romania.

Diana ANTOCI

**TEORIA ȘI METODOLOGIA
FORMĂRII ORIENTĂRILOR VALORICE
LA ADOLESCENȚI ȘI TINERI**

Rezumatul tezei de doctor habilitat în științe ale educației
specialitatea 531.01. Teoria generală a educației

Aprobat spre tipar: 15.02.2022

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tirajul 50 ex.

Coli de tipar: 2,5
